

אהל מועד

גלות וגאולת מצרים

גאולת מצרים
שורש כל הגאולות

סיפור וזכירת
יציאת מצרים

חג הפסח

ליל הסדר

ספירת העומר

שביעי של פסח

שירת הים

השבת
זכר ליציאת מצרים

ספר

אהל מועד

בענין גלות וגאולת מצרים

חג הפסח • ליל הסדר • שירת הים

מדברי רבותינו גדולי הדורות אשר מפיהם אנו חיים

ומתורת הגר"א הרמח"ל ובית מדרשם

עם ביאורים הערות ועיונים בדבריהם

מאמרים על הגדה של פסח

במשנת

ה"מעשה נסים" לבעל החוות דעת

וה"יד חזקה" להגרי"א חבר

מפתח מפורט לפי סדר ההגדה

עם סימון מיוחד לדברים השונים לכל בני הבית

בס"ד, מאת

יהודה בלאאמו"ר הגר"נ שליט"א אייזנשטיין

שובבי"ם תשפ"א

עיה"ק ירושלים תובב"א

לזכות והצלחת

רבי משה אהרן בן חיה גיטל יענטא שליט"א

ומרת לאה גיטל בת אדיל שתחי'

הקב"ה ימלא כל משאלותם לטובה,

ויקויים בהם ברכת שנת השישית

"וצויתי את ברכתי" ברוחניות וגשמיות

כל הזכויות שמורות

בכל עניני הספר:

אייזנשטיין

מעלות דפנה 119/27 י-ם

טל: 077-5322906

053-3122906

פקס: 072-2777207

5322906@gmail.com

בארה"ב:

Webster

41 Eastbourne drive

Chestnut Ridge

ny 10977

עיצוב כריכה ושערים

אליעזר כהנא 053-3181338

בס"ד,

ר"ח שבט תשפ"א

מכתב ידידות

יום שמחה עבורי כאשר הראני ידידי וחביבי הנעלה והדגול הגאון ר' יהודה אייזנשטיין שליט"א ספר מיוחד במינו, ספר אהל מועד על עניני הפסח גלות מצרים יציאת מצרים וקריעת ים סוף.

ועברתי על חלק גדול מהספר וחלק ניכר ראיתי במאמרים נפרדים שהוציא הרב המחבר מתח"י, ונוכחתי לראות כי הפליא לעשות כי הקיף לכל צדדיו ופרטיו את היסודות של יציאת מצרים שהם יסוד האמונה ויסוד בנין האומה הישראלית, והספר מלא וגדוש בדברים אמיתיים ערבים ושמחים, ובנה מערכות מסודרות בכל נושא ונושא, והכל עם מקורות נאמנים מדברי רבותינו גדולי הדורות.

ובהרבה מהדברים ישבתי עמו בצוותא לברר הדברים, והתפעלתי מאד מרוחב בינתו ומבקשת האמת שלו, להבין הדברים באמת ולא לסטות ימין ושמאל מהדרך הסלולה מרבותינו.

ובודאי יהיה הספר לתועלת מרובה ולברכה לכל הרוצה להיכנס לפנימיות הענינים, ויתקבל אצל בני התורה באהבה ובחיבה, וכבר זכה ונתקבל ספרו הקודם אהל אבות על ספר בראשית ויסודות האבות והשבטים באהבה וחיבה, ובעז"ה גם הספר הזה יהיה לתועלת ולברכה לכל מבקשי ה'.

ואין לי אלא לברכו שימשיך בדרך עליה ויפוצו מעינותיו לזכות הרבים בתורתו הרחבה.

הכו"ח לכבודן של עמלי תורה

דוד כהן

תוכן הענינים

א. הקדמה.....

שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה • כבשה אחת בן שבעים זאבים • ההשרדות של ישראל במשך הגלות מחזק באמונה כמו נסי יציאת מצרים • "הסנה בוער באש והאש איננו אוכל" •

גלות וגאולת מצרים

ט. מאמר א "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם"..... (חלקי הגלות וכנגדן חלקי הגאולה)

ג' ענינים נכללו בגזירה "בארץ לא להם" "עבדום" "וענו אותם" וכנגדן לשונות הגאולה • בין כוס שלישי לרביעי לא יפסיק • ביאור הגזירה "גר בארץ לא להם" - שלטון תחת מצרים • "מבית עבדים פדיתנו" • "על גאולתינו ועל פדות נפשינו" גאולה ופדות •

יד. מאמר ב "השביעני במרורים הרוני לענה"..... (חשבון קיום הגזירה של "ארבע מאות שנה")

מנהג אכילת בצים בליל הסדר זכר לאבילות • ליל הסדר יוצא בליל ט' באב • היאך התקיים "ארבע מאות שנה" • מלידת יצחק ולא רק בארץ מצרים • קושי השעבוד וריבוי הלידה • סימני העבדות הם חלק מסימני הגאולה • מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות • יושלם לעתיד לבוא •

כ. מאמר ג "בארץ לא להם"..... (האם גזירת הגלות כללה גירות דוקא "בארץ מצרים")

האם היה הכרח שישראל ירדו דוקא למצרים • הטעם שירדו אברהם וישראל דוקא למצרים - זוהר ומהר"ל • היו נחשבים עובר במעי אמו של המצרים רק מכח בחירתם • ההבטחה בברית בין הבתרים היתה רק על גאולת הגוף - זוהר •

כד. מאמר ד "ממצרים גאלתנו ומבית עבדים פדיתנו"..... (שעבוד הגוף ושעבוד הנפש)

מחלוקת רב ושמואל מהיכן מתחיל בגנות • כנגד שעבוד הגוף ושעבוד הנפש • ישראל במצרים כדמיון כהן שנפל לו תרומה בבית הקברות • היו גם תחת שליטת השר של מצרים • אילו היו שוהין עוד מעט לא היו נגאלין לעולם - ביה"ל בשם האריז"ל • "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועז" • "ועל שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים" • סדר הגאולה משעבוד הגוף והנפש בליל ט"ו וביום ט"ו • "עבדים היינו לפרעה במצרים" מנגד "הוציא את אבותינו ממצרים" (חיי"א) •

תוכן הענינים • אהל מועד

מאמר ה "וגם את הגוי אשר יעבודו" – לרבות ד' גלויות..... **ל**
(ד' הגלויות כהשלמה לגלות מצרים)

כל הגלויות נככלים תחת גלות מצרים • גלות מצרים הוא הראש והשורש לכל הגלויות • אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בגלות אחרת • אילו היו סובלים את גלות מצרים עד תומה לא היו שאר הגלויות - רמח"ל • וכן הוא גם בכל צרה הבאה עלינו - תלמיד הגר"א • שלא יאמר אותו צדיק - ביאור •

מאמר ו "והארץ היתה תוהו ובוהו" – זה ד' גלויות..... **לד**
(גלות מצרים לא נרמז עם שאר הגלויות)

*מדוע גלות מצרים לא נרמז בתחילת החומש ובפרט שכל הגלויות הם השלמה לגלות מצרים • עמלק נקרא "ראשית גויים" הגם שמצרים נלחמו קודם • מצרים נקראים "ראשית אונים באהלי חם" • מערכת ד' מלכויות ומערכת ז' עממים - פחד יצחק • קבלו מלכותי קבלו מצוותי • "לא ידעתי את ה'" מנגד למתכוין למרוד בו" • גלות מצרים הוא ההכשר ליצירת האומה הישראלית •

מאמר ז "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"..... **מ**
(המטרה בנקמה במצרים ובהבטחה לרכוש גדול)

המטרה בהבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" • י"מ דקאי על מתן תורה • גם ההבטחה לנקמה זוקקת ביאור מה תכליתה • אילו עשה בהם שפטים דיינו • למה יאמרו הגויים כו' • "א-ל נקמות ה'" - הגר"ש פינקוס • הנקמה מתוקה מדבש כי היא מנוחתו לבד • "נקום לעינינו" •

מאמר ח "ומאז באתי אל פרעה הרע לעם הזה"..... **מד**
(הטעם שהתגבר קושי השעבוד לפני הגאולה)

משה היה סבור שעוד לפני הגאולה בפועל יקל מעליהם עול השעבוד • קושי השעבוד הוא סימן לגאולה • סימני העבדות סימן לגאולה • פסח מצה ומרור - שלא לפי סדר המאורעות • הטעם שלפני הגאולה מכביד העבדות - כלי יקר ורמח"ל • מאפילה לאור גדול • תלוי אם זה הנהגה נסתר או גלויה • גם בגאולה העתידה פתאום יבוא אל היכלו •

מאמר ט "ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים" (א)..... **נ**
(תכלית גלות מצרים)

גלות מצרים היה תנאי והכשר למתן תורה • כור הברזל • הכל לנקות את זוהמת הנחש מחטא אדה"ר - רמח"ל • חלישות הגוף מנקה הזוהמא - ב"י • ענין "זוהמת הנחש" ומה ש"פסקה זוהמתן" במ"ת ולעתיד לבוא • מכח גלות מצרים הגיעו להכרה בבורא עולם • תפילין ביד כהה - כלי יקר • יסורים של אהבה החלשת החומר ומעלה את הנפש • מדוע הגלות היתה דוקא במצרים - מהר"ל •

מאמר י "ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים" (ב)..... **נט**
(תכלית גלות מצרים גם לשבט לוי שלא נשתעבדו בפועל)

משה ירד למצרים עם ילדיו כדי לזכות להיות במעמד מ"ת • יתרו לא היה יכול להיות שותף במ"ת מאחר שלא היה בגלות מצרים • בטענה זו ניצח משה את המלאכים • איך בני לוי היו

שותפים במ"ת הגם שלא היו בגלות מצרים • שבט לוי לא היה צריך זיכוכ זה • הדמיון בין ישראל לאברהם אבינו בירידה למצרים - מהר"ל • המצרים לא השתעבדו בשבט לוי כדי שלא יזכו להיות במ"ת - יערות דבש •

מאמר יא "למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם".....סה
(איך הציע הקב"ה את התורה לאוה"ע שלא היו בגלות מצרים)

סיבב הקב"ה והציע את התורה לכל אוה"ע הגם שלא היו בגלות מצרים • מה הציע להם הקב"ה • טענת המלאכים שלא לתת התורה לישראל שיהיה שלהם עם בעלות על זה • המוכר עצב והלוקח שמח - דמיון לקב"ה • עמדת ישראל אילו היו אוה"ע מסכימים לקבל את התורה - אוה"ע היו טפלים לישראל • והיו בתרי"ג מצות כמו הטפילות שלהם היום בז' מצות • וזהו "אשר בחר בנו כמל העמים" • יסוד הגרי"ז שאין לאוה"ע חלק לקבוע בז' מצות וצריכים לבוא לפני בי"ד ישראל • בן נח וגר תושב • אינם מקבלים שכר כמצווים ועושים - הטעם •

מאמר יב "כור הברזל" - בלהה רחל זלפה ולאה.....עה
(יבאר שהטעמים לגלות מצרים: מצד חטא אדה"ר, מתחילה עובדי ע"ז, ארמי אובד אבי, ומכירת יוסף - משלימים זה את זה)

מדוע התורה חזרה ופירטה את שמות היורדים למצרים שוב בפרשת שמות אחרי שפירטה בפרשת ויגש • בחומש שמות נהוו לי"ב שבטים • גלות מצרים כתיקון לחטא אדה"ר או בגלל ארמי אובד אבי" • כור הברזל - ר"ת של ד' האמהות • יעקב תיקן הזוהמא ונשאר רק מכח נשותיו בנותיו של לבן • בגלל שבאו מד' אמהות חשש יעקב שיעבדו ע"ז - מהר"ל • ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר • המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד ע"ז • מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו - סיבה לגלות מצרים • ביאור נפלא של הפנים יפות במש"נ "כל אלה שבטי ישראל כו" • מכח השנאת חנם ירדו למצרים • יבאר שכל הטעמים משלימים זה את זה •

מאמר יג "דרגת ישראל בגלות מצרים".....פד
(איך מצרים ארץ הטומאה שימש כ"כור הברזל")

ישראל במצרים ירדו למ"ט שערי טומאה • אעפ"כ גלות מצרים גרם הכשר למתן תורה ככור הברזל • הכינו את פנימיותם שראויים לעבודה אם יצאו משם • הכשיר את פנימיותם • משל למרגלית שנפלה לבוך ונטנפה •

מאמר יד "זכרתי לך חסד נעורייך".....צ
(עם ישראל בגלות מצרים היו בחינת "ילד שעשועים")

מדוע בדורות ראשונים עשה הקב"ה נסים גלויים - מלבי"ם • במצרים היו דומים ליד שעשועים • עבודת האבות קודם מתן תורה מתוך חקירה עצמית ולפי השגתם • איך פעלו קודם מ"ת בגדר של "אין מצוה ועושה" • "אילו קרבנו לפני הר סיני" - שם קיבלו את הכח של מצוה ועושה לפעול • נפל סלע מידו ומצאה עני מתברך עליה • גלות מצרים תיקן אותם למצב שיעבדו כעם ולא לפי השגות כמו האבות •

מאמר טו "אלפיים שנות תוהו"..... ק

(האם גלות מצרים נכלל ב"אלפיים שנות תוהו")

ביאור המושג "אלפיים שנות תוהו" • שונה גלות מצרים משאר כל הגלויות - רמח"ל • עיקר ה"תוהו" היה בגלות מצרים • סוגית הגמ' בע"ז שאלפיים שנות תוהו הסתיימו בתקופת אברהם אבינו • ביאור "אלפיים ימות המשיח" - גר"א ורמח"ל • חזרו שנות תוהו מצד ישראל ולא מצד הקב"ה •

מאמר טז "בדבר או בחרב"..... קה

(שני המערכות בעשר המכות)

"דבר" זה האחרון מהחמש מכות הראשונות ו"חרב" זה האחרון בחמש השניות • שקולה מכת ברד כנגד כל המכות • שני המערכות "ביד חזקה" ו"בזרוע נטויה" - הגרי"א"ח • נתחזק מעצמו או הכביד את לבו • "וידעו מצרים כי אני ה'" - המטרה שהמצרים ידעו או ישראל • "והתגדלתי והתקדשתי ונדעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'" - גר"א • "בעבור זה עשה ה' לי" • ע"י האמונה בישראל מתגדל גם בגוים •

מאמר יז "דצ"ך עד"ש באח"ב"..... קיד

(ביאור ג' הקבוצות של המכות)

ביאור ג' הקבוצות של דצ"ך עד"ש באח"ב • במכה הראשונה תמיד לא הלך לביתו ובמכה השלישית לא התרה בו • "בזאת תדע כי אני ה'" • "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" • "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ" • כנגד ג' חלקי האמונה • בתחתונים, בחלל העולם, ובעליונים • "כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי" - מכת ברד הראשונה בקבוצה האחרונה •

מאמר יח "לא יעשה ה' אותות ומופתים בכל דור"..... קכ

(הסיבה להתמעטות הניסים הגלויים בדורות אחרונים)

לא יעשה ה' מופת בכל דור - רמב"ן • סיפור הגרי"ס עם בת הכפרית על התעודה • הסיבה להתמעטות הניסים בדורות האחרונים - ביטול הבחירה - בית הלוי • הדרך לזכות לניסים גלויים מכח מסירות נפש • אין עוד מלבדו • דברי מוהר"ח על מה שאמרו "כמה גרוע זה שנשתנו לו סדרי בראשית" •

מאמר יט "ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף"..... קכה

(יבאר מה שמתו בכורי מצרים וניצולו בכורי ישראל בכורי האב ובכורי האם)

במצרים מתו גם בכורות האם ואילו קדושת הבכורה היא רק על בכורות האב • הסיבה לקדושת הבכורים מחמת מכת בכורות • האם היו חייבים כליה והיו צריכים נס לינצל • מכת בכורות "בכבודו ובעצמו" • מהו א"כ שאמר "ולא יתן המשחית" • לילות של כל השנה כולה • בכורות מאב ובכורות מאם - ר"ן בדרשות • אין מקום לשום ראשית בעת גילוי יתברך - מהר"ל ומהרש"ב מפשיסחא •

מאמר כ "ברוך שומר הבטחתו לישראל"..... קלב

(ישראל במצרים תחת מ"ט שערי טומאה)

השבח של "ברוך שומר הבטחתו לישראל" • הקב"ה הבטיח בברית בין הבתרים רק על גאולת הגוף (זוה"ח) • גאולת הגוף תלויה בגאולת הנפש • אילו היו נכנסים למ"ט שערי טומאה לא היו נגאלין - ביה"ל בשם האריז"ל • שער הנז"ן של נ' שערי טומאה •

מאמר כא "כי לא בחפזון תצאו כי הולך לפניכם ה'"..... קלז

(גאולת מצרים בחפזון לעומת הגאולה לעת"ל שלא בחפזון)

יצא"מ בחפזון כי יצאו בלי זכות לעומת לעת"ל • הטעם שעושים זכר לזה לדורות • הכרח לגאולה שיצאו בחפזון • דברי הלש"ם בענין החפזון ולדבריו יצאו מחפזון מחמת האור הגדול שהפציע הקב"ה בעת ההיא • דמיון לכהן שנכנס לבית הקברות להוציא את התרומה • הקב"ה עבר במצרים דרך העברה בעלמא כהרף עין - רמח"ל • לעת"ל הולך לפניכם ולא עובר •

מאמר כב "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים"..... קמא

(הטעם שיצאו בחפזון ובטעם איסור חמץ)

דברי הלש"ם על ענין החפזון שיצאו ממצרים מחמת שהקב"ה הפציע אור ולא היה שייך שישארו בזה • אור גדול בליל א' של פסח שלא ע"פ מעשיהם שחוזר כל שנה • וזה טעם איסור חמץ • ולכן לעת"ל לא יצאו בחפזון •

מאמר כג "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם"..... קמז

(הטעם מדוע גאולת מצרים נקראת 'חירות עולם')

מדוע יצא"מ נחשב "חירות עולם" אם חזרו ונתשעבדו שוב ושוב • פדיון מלהיות עבדי פרעה להיות עבדי ה' • על גאולתו ועל פדות נפשינו • ממצרים גאלתנו ומבית עבדים פדיתנו • דומים לעובר במעי אמו וזהב מן הכור - מהר"ל • גוי מקרב גוי כנגד שעבוד הנפש וזהו השם עבד • כלפי גאולת הנפש זכינו לחירות עולם • "וינצלו את מצרים" עשאוה כמצולה שאין בה דגן •

מאמר כד "עבדי הם ולא עבדים לעבדים"..... קנד

(מכא יצא"מ ישראל בעצמותם אינם יכולים להיות עבדים)

"על גאולתו ועל פדות נפשינו" - שני דברים ארעו ביציא"מ - הגר"ח • ביציא"מ נתחדש שעם ישראל בעצמותם נעשו בנ"ח שלא יהיו עבדים בחפצא • "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד" • "כי בחוזק יד הוציא ה' אתכם מזה" •

מאמר כה "גאולת עליונים ותחתונים"..... קנז

(הגאולה של כל ד' הגלויות טמונות בגאולת מצרים)

ביציאת מצרים היה גם גאולה בעליונים - גר"א והגרי"א"ח • וזהו "והוצאתי את צבאותי" • מצות זכירת יציא"מ שכולל כל הגאולות וזהו ד' לשונות הגאולה - זוהר • בעת גלות מצרים השכינה היתה במצב גרושה • בעת גאולת מצרים תבעה השכינה שלא יהיה כך בשאר הגלויות • זכירת יציא"מ נותן כח לכל הד' גאולות • השכינה קבעה דירתה עם ישראל בגלות לשמור עליהם • "ונתתי משכני בתוכם" • מצות רבות זכר ליציאת מצרים - סדר הדברים בבריאה (עבודת הקודש) •

מאמר כו "בכבודו ובעצמו" (א)..... קסו

(האם גאולת מצרים היתה ע"י הקב"ה או משה רבנו)

המעלה של גאולה בכבודו ובעצמו • הטעם שסירב משה לילך לפרעה כדי שיהיה הגאולה ע"י הקב"ה כדי שתהא גאולה עולמית ולא יחזור וישתעבדו • למעשה האם הגאולה היתה ע"י הקב"ה או ע"י משה • ויאמינו בה' ובמשה עבדו - דברי הגר"א • רק מכת בכורות היתה ע"י הקב"ה - והוא הגאולה מתחת שליטת השר •

תוכן הענינים • אהל מועד

מאמר כז "בכבודו ובעצמו" (ב) קעא
(יציאת"מ יסוד הנהגת "כי חלק ה' עמו" – במשנת מהרש"א והגרי"א"ח)

לא נמנה גאולת מצרים עם שאר הגלויות כי היא היתה ע"י הקב"ה - מהרש"א • דמיון בין גאולת מצרים לגאולה העתידה ששניהם ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו • גאולה שלימה בבחינת כי חלק ה' עמו • להורות שישראל תלויים למעלה מהטבע והמזל • וזה חופף עלינו בכל עת •

מאמר כח בשעה שפסחתי אמרתי "כי לי בני ישראל עבדים" קעה
(במכת בכורות פסקו מלהיות עובר ירך אמו של המצרים)

חג הפסח על שם הפסיחה • מדוע דוקא במכת בכורות היו צריכים לסימן והפלאה • מדוע הפסיחה גורמת לקדושת בכור • מעכב הזכרת מכת בכורות בק"ש • "אני ולא מלאך" - והרי נאמר "וישלח מלאך" • רק מכת בכורות היתה על ידו לבד • בשעה שפסחתי אמרתי כי לי בני ישראל עבדים • אז נפקעו מלהיות נחשבים עובר במעי אמו של המצרים - אבני נזר • השייכות בין "בני בכורי ישראל" למכת בכורות • קרבן הפסח מורה שאינם עובר ירך אמו של המצרים •

מאמר כט "דרך שלשת ימים" קפא
(הטעם מדוע יצאו ממצרים ברמאות בבקשה של 'שלשת ימים')

מדוע יצאו בדרך בקשה של רמיה לילך ג' ימים • כדי שהמצרים ירדפו אחריהם בים ויטבעו שם - ר"ן • הטעם מאחר שיצאו בלי זכויות • בזמן שיוצאים בלי זכויות הגאולה בהסכמה דוקא מתחת שליטת השר השולט עליהם • "קומו צאו מתוך עמי" - פרעה הבין שהולכים לצאת לצמיחות ואז "ויהפך לבב פרעה אל העם" - נצי"ב •

מאמר ל "דם פסח ודם מילה" קפה
(ע"י דם פסח ומילה נחשבו כ'זרעו של אברהם' לקיום ההבטחה)

אם הגיע זמן הגאולה מדוע הוצרכו לדם פסח ודם מילה • גאולה רק בזכות האבות • מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה כו' • פסח ומילה ב' מצות שיש בהם כרת • כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם - כלפי קדושת ישראל ניתן להיפקע מזה • ולכן אילו היו נכנסים למ"ט שערי טומאה לא היו נגאלין - ביה"ל בשם האריז"ל • ע"י פסח ומילה נחשבין "זרעו של אברהם" • גם ע"י החסד שעשו נחשבו בכלל בריתו של אברהם אבינו • נחית בחסדך עם זו גאלת • מנהג "קמחא דפסחא" • ענין הגאולה בזכות מה שהיו מצויינין שם •

מאמר לא "ואת ערום ועריה" קצד
(הסיבות שבעבורם זכו ישראל לגאולה)

"ערום ועריה" - כנגד תאות וע"ז • כנגד זה בא שעבוד הגוף ושעבוד הנפש • בזכות שלא שינו לשונם ומלבושם • ובנו בחרת מכל עם ולשון • בזכות האמונה • שני סוגי יצה"ר אחד מתגבר ואחד מתחדש כנגד ציצית ותפילין • ואל תשלט בנו יצר הרע וכף את יצרנו להשתעבד לך • בשני לבבך - ביצר טוב וביצר הרע • נחית בחסדך עם זו גאלת - בזכות החסד • התורה מחולקת לג' - ב"א לעצמו, ב"א לחבירו, ב"א לעצמו •

מאמר לב ד' לשונות של גאולה – "בין כוס ג' לד' לא יפסיק".....רא

(ביאור מדוע ה"ולקחתי" נמנה בכלל הלשונות של גאולה)

מדוע "ולקחתי" בכלל ד' הלשונות ולא ה"והבאתי" • בין כוס ג' לד' לא יפסיק • כנגד ג' מיני העבדות באו ג' חלקי הגאולה - מהר"ל • ולכן בין "וגאלתי" ל"ולקחתי" לא יפסיק • להורות שהוגאלתי בלחוד בלי מ"ת אינו כלום • וע"ז השמחה כל שנה הגם שחזרו ונשתעבדו ע"פ משל נפלא • תיקון שובבי"ם ע"י עסק לימוד התורה •

מאמר לג ד' לשונות של גאולה" במשנת הגר"א.....רו

(ה"וגאלתי" מתחלק לב' לשונות של גאולה)

ביאור הבנת הגר"א ש"ולקחתי" מתחלק לב' לשונות של גאולה • מהו ה"זרוע נטויה" ו"שפטים גדולים" שנכללו בזה • גאולה מלשון קנין מלבד עצם היציאה • כנגד מ"ת וקריעת י"ס - שהם חטיבה אחת •

מאמר לד' "על מנת כן יצאו ממצרים שיעשו את המשכן".....ריא

(האם נצטוו על המשכן רק מחמת חטא העגל)

מדוע צוה הקב"ה על מלאכת המשכן - נתאוה לדירה גם בתחתונים • זה היה תנאי ביציאת מצרים • היאך שרתה שכינה עד אז • מחלוקת ראשונים אם נצטוו על מלאכת המשכן רק אחרי חטא העגל • "גדולה ויתירה" - חזרו לדרגה גבוהה יותר - גר"א מנגד דברי חז"ל שאמרו "חזר לכמות שהיה" • ההבדל בין "מקדש" ל"משכן" • בפר' כי תשא קודם חטא העגל נצטוו תחילה על מלאכת המשכן ולא על השבת •

"אהיה אשר אהיה" - גאולת מצרים שורש כל הגאולות (במשנתו של המעשה נסים)

מאמר לה "אהיה אשר אהיה".....רכג

(גאולת מצרים שורש כל הגאולות)

הטעם שהודיע הקב"ה למשה על כל הגלויות לפני גלות מצרים • עמו אנכי בצרה טומן הבטחה לכל הגלויות • ד' כוסות כנגד הגאולה העתידה • כוס שני כנגד ימות המשיח • אמירת "שפוך חמתך" קודם לא לנו • חלוקת ההלל והכוסות לגאולת מצרים ולגאולה העתידה • כוס של אליהו • השמחה בליל הסדר אחרי שחזרו ונשתעבדו - ע"פ משל • גאולת מצרים בפרהסיא סיבה והכרח לכל הגאולות • גאולה למען שמו מכח זה •

מאמר לו "אתה בחרתנו מכל העמים".....רלא

(הבחירה בעם ישראל היתה ביציאת מצרים)

"אתה בחרתנו מכל העמים" כנגד פסח • הטעם שביצא"מ נקבע הבחירה בעם ישראל • "אשר בחר בנו מכל העמים" - הגם שסיבב אצל כל האומות • משומר מששת ימי בראשית • גאולה למען שמו רק ע"י שמעוררים זכות אבות • גאולת מצרים וקריעת י"ס והגאולה העתידה רק ע"י זכות אבות • משה רבינו התפלל "למה יאמרו מצרים" בעבור "זכור לאברהם יצחק וישראל עבדיך" •

מאמר לז "עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים"..... **רלט**

(ג' המטרות במכות שהביא הקב"ה)

"עשרה נסים נעשו לאבותינו" - מה נעשה לאבותינו ולא למצרים • ביד חזקה ובזרוע נטויה - נקמה לגויים ולימוד האמונה לישראל - הגריא"ח • ומטרה נוספת להראות שעם ישראל הוא העם הנבחר • וזהו "העושה לנו נסים" • וזהו ג' הקבוצות דצ"ך עד"ש באח"ב • "ושמן הגדול והקדוש עלינו קראת" - ענין הנסים הגלויים דוקא דרכן של ישראל - בית הלוי •

מאמר לח "אל מוציאם ממצרים"..... **רמו**

(ביאור מהלך ההנהגה של יציאת מצרים "למען שמו")

הויכוח של בלק ובלעם אם "עם יצא ממצרים" או "אל מוציאם ממצרים" • מורה על הנהגת "כי חלק ה' עמו" • מורה שיצאו בזכות הנהגת היחוד שלא ע"פ מעשיהם • ומרחם עליהם גם כשאינם ראויים לכך • אהבת ה' לישראל אהבה שאינה תלויה בדבר • בזכות האבות שאהבו אהבה שאין תלויה בדבר •

מאמר לט "למה יאמרו מצרים"..... **רנא**

(סיפור זכירת יציאת מצרים הוא המקיים של תכלית הבריאה)

ענינים רבים בליל הסדר בעבור הגאולה העתידה • מעורר את הגאולה העתידה • זכירת יצא"מ נותן כח ותוקף לכל הד' גאולות • יסוד ההנהגה של "למען שמו" (רמב"ן) • הקב"ה שמח בחלקו - כי חלק ה' עמו גם אם אינם ראויים לכך • גאולת מצרים באותות ומופתים למען תכלית הבריאה בעבור זה עשה ה' לי • קיום הבריאה ע"י סיפור יציאת מצרים • דרך קיום הבריאה בהכרח דרכן של ישראל • הטענה "למה יאמרו מצרים" שהסיבה לבריאה העולם סיבה לקיים את ישראל בכל הדורות • גם מצות "זכירת יציאת מצרים" במטרה לכל זה •

מאמר מ "וגאלתי" (כוס ג' ואילך) כנגד העתיד לבוא..... **רנט**

(חלוקת ההלל בליל הסדר)

חלוקת ההלל בליל הסדר לשנים - גר"א • גאולת מצרים והגאולה העתידה • מדוע "וגאלתי" נחשב בכלל העתיד לבוא • כנגד הקנין שנעשינו קנין לקב"ה במה שגאלנו מתוך פרסום • וכנגד זה בא הענין של "יצאת מצרים" •

מאמר מא "פסח על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו"..... **רסד**

(מכת בכורות בכבודו ובעצמו)

חג הפסח על שם הפסיחה • מדוע רק במכת בכורות היה צריך היכר של דם על הפתח והמזוזות • מעבד להזכיר מכת בכורות בק"ש • מדוע הפסיחה גורמת לקדושת בכורה • הענין שהוציאנו בכבודו ובעצמו • מהו לא ע"י מלאך שליח ושרף - מהר"ל • הנהגת הקב"ה בעצמו וע"י שליח - גר"א • מערכת הטבע מסור לצדיקים ככל אשר יאמרו •

מאמר מב "למען תזכור את יום צאתך"..... **רעא**

(מצות "זכירת יציאת מצרים" כולל גם את הגאולה העתידה)

מחלוקת בן זומא וחכמים אם מזכירים יציאת מצרים לעת"ל • הענין להזכיר לעת"ל בתורת טפל • מחלוקת המג"א והחת"ס אם מעבד דוקא להזכיר את יום היציאה • גם מצות "זכירת יציאת מצרים" כולל בו מה שיצא"מ שורש כל הגאולות • ולכן כל שלא אמר "אמת ויציב" לא יצא ידי חובתו • התבוננות בזה נותן כח לצפיה לגאולה העתידה •

מאמר מג "ליל שימורים".....רעו

(ביאור שהלילה משומר לגאולה ומשומר ממזיקים)

האמונה בליל שימורים סיבה לזכות לגאולה העתידה • אין חשש זוגות בד' כוסות • פתיחת הדלת להורות על האמונה ושאיננו מפחדים • שייכות בין השמירה לגאולת מצרים • אין עוד מלבדו - יסוד מוהר"ח זצ"ל • "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה ע"י שנגלה הקב"ה בכבודו ובעצמו • וזה הצה"ש לשמירה מששת ימי בראשית ושמירה ממזיקים • ורק למי שמאמין במהלך "למען שמו" •

ליל הסדר

מאמר מד "והגדת לבנך".....רפז

(פתיחה למאמרי 'ליל הסדר')

רק במצות "סיפור יציאת מצרים" נצטוינו לספר לקטן חלק משאר כל המצות • כי הוא יסוד ושורש כל התורה כולה - הגרי"א ח' •

מאמר מה תכלית מצות "סיפור יציאת מצרים".....רפט

ענף א - "למען תספר כו' את אשר התעללתי" לעומת "והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי" • בעל ההגדה בחר במקרא זה שבו מופיע התכלית • מעשה המצוה סיפור לפרטים והתכלית קבלת עול מצות • ענף ב - שייכות בין התכלית של "על מנת שתקבלו מצותי" לתכלית של "וידעתם כי אני ה'" • המטרה לתכלית "וידעתם כי אני ה'" • מכח האמונה נובעת העבדות - אור יחזקאל • ענף ג - צריך להקדים במצות הסיפור בשבח והודאה לה' כדי שלא יחשב "מי ימלל גבורות ה'" •

מאמר מו "ראו חסד שגמלכם".....רצו

(תכלית המצוה לשיטת הרמב"ם)

תכלית הסיפור הודאה לקב"ה • מעשה דרב נחמן עם דרו עבדיה "פטרותן מלומר מה נשתנה" • המקור ממנה שאמרה תורה "זכור את חודש האביב" • ביטוי "יד חזקה" אצל הקב"ה - שיצאו בלא זכויות • חסד מצד המקבל ללא שייכות למקבל • המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים • קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף - שניהם בלי זכויות • וזהו "וידעתם כי אני ה'" להודיע את גבורתו •

מאמר מז "סיפור יציאת מצרים".....דש

(דברים נשגבים מדברי הזוהר)

בסיפור יציאת מצרים מתאספים כל מלאכי מעלה לשמוע את הסיפור • ועי"ז מתחזק וניתן כח לרבון העולם • מהות השירה על מה שמלבד עצם ההטבה רואין אנו גבורותיו - עמק ברכה • ענין "פרק שירה" - נפה"ח • טענת המלאכים בעת בריאת האדם "מה אנוש כי תזכרנו" והתיקון לזה בעת השירה • ע"י התורה והשירה האדם יכול לזכך את החומר - וזה התשובה לטענת המלאכים • סיפור יציאת מצרים הוא המקיים את כל הבריאה (עפ"ד הרמב"ן) • "וישיעם למען שמו להודיע את גבורתו" • סיפור יצא"מ מזכך את החומר •

מאמר מח "כנגד ד' בנים דיברה תורה" - בדברי הרמב"ם..... שטז

(מה נכלל במצות "והגדת לבנך")

מתחלק לפי סוגי הבנים • לבן הקטן אומרים "עבדים הינו" ולבן הגדול מספרים בנסים ונפלאות •
וכנגד זה באו ב' הפסוקים "בעבור זה עשה ה' לי" "ולמען תספר" • המטרה של הכל להביא
לעבדות • מדוע מביא בכל ההגדה בן הרשע את התשובה של הבן שא"י לשאול • התשובה
לבן התם •

מאמר מט "עד שתחטפנו שינה"..... שכ

(אין להפסיק בשבחים ולכן גדר המצוה "עד שתחטפנו שינה")

מדוע גדר המצוה הוא עד שתחטפנו שינה • האם הוא פטור אונס או שיעור במצוה • מעשה
שהתנאים אי לאו זמן ק"ש היו ממשיכים גם אחרי זמן המצוה • "מי ימלל גבורות ה'" - אסור
להפסיק בשבחי מעשה בגמ' בברכות • לגדולתו אין חקר ולתבונתו אין מספר • ההיתר לספר
בגבורותיו כי באים לשבח לה' ולא את ה' •

מאמר נ "מה נשתנה"..... שכה

(מצות הסיפור דרך 'שאלה ותשובה' וביאור ה'מה נשתנה')

מה הענין של "מה נשתנה" אם העיקר בשעה שהוא רואה בעיניו • הענין של דרך שאלה
ותשובה • על ידי זה בא האדם לידי התפעלות מאחר שכבר רגיל בזה - הגר"ח שמואלביץ •
"רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר ג' דברים הללו" - חזר לעצמו דרך שו"ת • ביאור ד'
הקושיות במה נשתנה שיש עירוב של עבדות וחירות בכל מהלך הלילה • התשובה שסימני
העבדות הם סימנים לגאולה •

מאמר נא "לילה כיום יאיר"..... שלא

(גאולת מצרים בחינה של גאולת יום או גאולת לילה)

"מה נשתנה הלילה הזה" שיש בו מצות בלילה (גר"א) • ליל פסח יש בו בחינת יום - והוא חלק
ממצות הסיפור • האיר כתקופת תמוז (זוהר) • לילה רומז לגלות ואילו לילה זה היה בו גאולת
עולמים • נמשלה אסתר לשחר שהוא סוף כל הנסים • גאולת מצרים נחשב גאולת לילה או
גאולת יום • השייכות בין גאולת מצרים לגאולה העתידה וההבדל ביניהם •

מאמר נב מצות הסיפור בליל ט"ו..... שלז

(יחוד המצוה בליל ט"ו בניסן לעומת מצות הזכירה כל השנה כולה)

ג' חילוקי הגר"ח בין מצות הזכירה כל השנה לסיפור בליל הסדר • דרך שאלה ותשובה • מתחיל
בגנות • כל שלא אמר כו' • משל הנצי"ב • מצות הזכירה כל השנה עיקרה ביום ואילו מצות
הסיפור בליל הסדר הוא בלילה • בלילה היה גאולת הנפש וכנגד זה מצות הסיפור • ביום היה
גאולת הנפש וכנגד זה מצות הזכירה כל השנה • דקדוקי המקראות מ"מצרים" או מ"ארץ
מצרים" - המאיר לעולם •

מאמר נג "הללו עבדי ה'"..... שמה

(מצות הלילה עד חצות קודם זמן הגאולה בפועל)

עיקר הסיפור הוא עד חצות בעוד הגאולה בפועל ארע מחצות ואילך • מחלוקת ב"ש וב"ה
בירושלמי על ההלל "הללו עבדי ה'" • הסיבה שהוצרכו לדם פסח ודם מילה לזכות לגאולה •

הזכות שבעבודה יצאו כדי לקבל התורה • ההבטחה בברית בין הבתרים היתה רק על גאולת הנפש (זוהר) • ולכן היה מוכרח שנכניס עצמינו להיות עבדי ה' • המילה חותם עבדות והפסח "מה העבודה הזאת לכם" - מהר"ל • "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו" • התחלת גאולת הנפש בשבת הגדול ע"י הקרבן פסח - "משכו וקחו לכם" •

מאמר נד "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" **שנד**
(הענין להתחיל בגנות ולפרט את כל ההיסטוריה)

* כל שנה מתעורר גם קטרוג השעבוד ולכן מתענים הבכורים • ביאור ודקדוק לשונות הרמב"ם "כל המאריך בדברים שארעו ושהיו" • מהו ה"מסיים בשבח" לרב ולשמואל • מכח ה"מתחיל בגנות" מתעצם ומתגלה כל המסיים בשבח שביד הקב"ה לשדד מערכות הטבע • וזהו כל התכלית של גלות וציאת מצרים • מתחיל בגנות לדעת מהו הסיבה שבעבודה הוצרכו לירד למצרים לסלק את זוהמת הנחש • משל לחולה במחלה גנטית שצריך סדר רפואה רצינית יותר מחבירו •

מאמר נה "ארמי אובד אבי" **שסב**
(השייכות להגדה של פסח' וליל הסדר')

כל המאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח (רמב"ם) • ביקש לבן לעקור את הכל - הכונה ל"עקר" מלשון ע"ז • רצה לקעקע ולטמא את יחוס עם ישראל • "כור הברזל" ר"ת של ד' האמהות • מעשה אבות סימן לבנים - ביאור יסודו (רמב"ן ורבי ירוחם) • כל מה שארע ליעקב עם לבן ארע לאבותינו במצרים (גר"א) •

מאמר נו "הגדתי היום לה' אלוקיך" **שסח**
(הטעם מדוע סדר ההגדה נדרש על מקרא ביכורים)

מצות הסיפור נתקן על מקרא ביכורים באשר שם מזכיר האדם את יציאת מצרים • יסוד מצות סיפור יציאת מצרים שלא נהיה כפויי טובה (מהר"ל ורבי ירוחם) • בכל הודאה (ברכהמ"ז ונשמת) האדם מתחיל עם הודאה על יציאת מצרים • תכלית כל הבריאה שנדע שהכל מאתו יתברך • וזהו התשובה של "עבדים היינו" •

מאמר נז "בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים" **שעד**
(האם הוא חייב מיוחד לליל הסדר' או כל השנה)

הסיבה שאדם חייב בכל דור ודור יותר משאר כל הנסים שורק מודה "שעשה נס לאבותינו" כנגד גלות הנפש (מעשה נסים) • ועל זה יש חיוב כל השנה שהרי מצות הזכירה כל השנה הוא על גלות הנפש • ברמב"ם ובאבודרהם מבואר שבכל דור ודור קאי על גאולת הגוף • מהו "כאילו יצא" (שפ"א) • תרתי איתנייהו ביה גם גאולת הנפש כל השנה וגם גאולת הגוף בליל הסדר - המאיר לעולם • דקדוק וביאור כפל הלשונות בעל ההגדה • המטרה לראות עצמו כאילו יצא ממצרים לזכור שאנחנו עבדי ה' ולקבל עולו יתברך • מכח יציאת מצרים אין לעבוד ע"מ לקבל פרס (גר"א ומדרש שמואל) • יציאת מצרים על תנאי שנמסור נפש לקב"ה •

מאמר נח "ויהי בחצי הלילה"..... **שפג**

(האם הוא דוקא על 'חצות לילה' של ט"ו ניסן)

האם כל המאורעות הם דברים שארעו בליל ט"ו בניסן • חצות עת רצון ענין כללי לכל לילות השנה • "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" - היינו המשפט במצרים וצדקה לישראל • אסתר סוף כל הנסים שארעו בלילה (מהרש"א) •

פסח וספירת העומר

מאמר נט "החודש הזה לכם ראש חודשים"..... **שפז**

(מאמר לפרשת החודש)

ביאור המושג של קידוש החודש ע"י קריאת פרשת החודש • הענין שניסן ראש חודשים • ראשון הוא לכם למנין יציאת מצרים • אין לחדשים שמות בתורה (רמב"ן) • לידת עם ישראל ביציאת מצרים • בכל שנה ושנה חוזר ומאיר צמיחת האומה מחדש • הס"ד שכל גר עושה פסח מיד אחר גירותו • אחד בניסן ראש השנה לרגלים • בניסן עתידין ליגאל - ההארה מתפשטת לכל החודש • ולכן "יכול מראש חודש" •

מאמר ס "מיסמך גאולה לגאולה"..... **שצג**

(הנסים הגלויים והנסים הנסתרים)

הענין להסמיק את אדר לניסן • רב אשי פתח את הדרשה לפורים בפסוקי יציאת מצרים • מדוע פורים לא יבטל לעולם • יסוד האמונה ביציאת מצרים שמן הנסים הגלויים אתה למד על הנסתרים (רמב"ן) • שתי הנהגותיו של הקב"ה (גר"א) • צריך בחינה לדעת שגם כל מערכת נסי אסתר לא היה בדרך הטבע (גר"א) • הקורא למפרע לא יצא - גר"א •

מאמר סא "החודש הזה לכם - כקבלת פני השכינה"..... **ת**

(קידוש לבנה הוא עדות על חידוש העולם)

המברך על הלבנה כאילו מקבל פני השכינה • עדות על חידוש העולם שלא מסר עולמו לטבע • המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית • על ידי הברכה מעיד האדם על כך • האדם שמכיר בכך הרי הוא דבק בקב"ה וזהו קבלת פני השכינה • איקום מקמי שכינתא דאתיא" - רב יוסף לאמו • הכרה בהורים הוא הכרה ואמונה במי שהביאו לעולם • הרוצה לכבד את ה' יכבד את אביו ואמו (רבינו יונה) • פני הדור כפני הכלב - שלא מכיר בטובה • בפסח ההכנה למצוה היא מצוה בפנ"ע ונאסר חצי יום קודם - שם משמאל • מדבר שקר תרחק - ההרחקה היחידה שהיא מדאורייתא - חי' הרי"ם •

מאמר סב "חג הפסח או חג המצות"..... **תז**

(הטעם ש"חג הפסח" מכונה בתורה "חג המצות")

חג הפסח מכונה בתורה "חג המצות" • רק היום הראשון נקרא "חג הפסח" ע"ש הקרבן • מצד הקב"ה נקרא "חג המצות" על שם "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" • ומצד ישראל נקרא "חג הפסח" על שם החסד עשה עמנו • זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך" - חפץ חיים •

מאמר סג "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני"..... **תי**
(טעם אכילת מצה כל שבעה והחובה בלילה הראשון)

"הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" - היכן אכלו מצות במצרים • כנגד זה או כנגד היציאה בחפזן שלא הספיק בציקם להחמיץ • "לחם עוני" כולל את ב' הענינים (רמב"ן) • "מצה זו שאנו אוכלין על שום שלא הספיק בציקם להחמיץ" • מערכת יום הראשון ומערכת כל ז' ימי החג • לילה הראשון לחם עוני גמור ולא מצה עשירה • חובת אכילת מצה בלילה הראשון • מצות הספירה רק מיום השני (חינוך) • ביום הראשון היה אור שלא לפי דרגתם • העבודה שלנו לחזור לאור הזה החל מהיום השני וזהו עבודת הספירה • הלל שלם רק ביום הראשון - אריז"ל •

מאמר סד "הביאו לפני עומר בפסח"..... **תיז**
(מצות ספירת העומר וסילוק קטרוגו של המן)

ספירת העומר כציפיה למתן תורה (חינוך) • "ממחרת השבת" שייכותו לפסח ויציאת מצרים • ברכת "שהחיינו" של חג הפסח עולה גם לספירת העומר • מכח העומר יתברך התבואה בשדות • קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף • העומר הסיר את קטרוגו של המן • מכח יציאת מלומדים על הנסים הנסתרים • "ועל נסיך שבכל יום עמנו" • העומר הוא הכרה בהשגחת ה' על בני האדם בפרנסתם וקיומם • "פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון" - מכח ההכרה יש ברכה •

מאמר סה "ממחרת השבת"..... **תכו**
(להוציא מלבן של צדוקים)

מגמת הצדוקים שלא תהיה הספירה ממחרת השבת • המלחמה כנגד זה • היום יום אחד בעומר ולא "היום יום ראשון" • בין כוס ג' לד' לא יפסיק - להורות שאין ענין ביציאת מצרים בלי ה"ולקחתני" (מהר"ל) • ביאור ע"פ משל נפלא • עבודה שלא ע"מ לקבל פרס - נגד מגמת הצדוקים • וזה נלמד מכח יציאת מצרים • וזה המטרה במה שחייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים - חרדים • מדוע לא נאמר "ממחרת יום טוב" • להורות שזכינו ליציאת מצד מדת טובו יתברך שלא לפי מעשינו •

מאמר סו "וספרתם לכם"..... **תלה**
(מהות הספירה ודיניה)

מנהג שלא לעשות מלאכה עד הספירה - דומיא דשמיטה • מצוה על כל אחד לספור בעצמו • ספירה מעומד • עומר על שם המדה - כתב והקבלה • ספירת העומר הוא הצהרה של השתעבדות והכרה שהכל ממנו יתברך • וזה הדמיון לשמיטה • דמיון לתפילה שהוא ג"כ קבלת עול מלכותו יתברך למי שמאמין שהכל ממנו יתברך • ולכן אסור לעשות מלאכה לפני התפילה • ודבר זה לא שייך לעשות ע"י שליח • נגד הצדוקים שלא מוכנים לספור ספירת העומר של השתעבדות ועול • כל עיקר גלות מצרים נועד למען ההכנעה • ארץ כנען מלשון הכנעה • שייכות בין העומר לארץ ישראל • "אם תקריב מנחת בכורים" זו מנחת העומר בלשון "אם" הגם שהוא חובה (מהר"ל) •

מאמר סז ספירת ה"עומר" תמד (העומר מאכל שעורים)

פסח עומר משעורים ושבועות שתי הלחם מחיטים • מאכל בהמה כמו סוטה • התייחסות של הציפיה למתן תורה בלשון עומר מאכל בהמה • שייכות חג השבועות לתיקון חטא אדה"ר • ע"י חטא נפל לדרגת בהמה (אני וחמורי נאכל באבוס אחד) • הימים שבין פסח לשבועות "כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתם" • הנפת העומר "לרצונכם" •

מאמר סח "כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתן" תמח (הפסקת הזוהמא ביציאת מצרים או במתן תורה)

גלות מצרים נועדה למרק את זוהמת חטא אדה"ר • האם פסקה זוהמתן רק במתן תורה או כבר בעת יציאת מצרים • גלות מצרים רק גרם את היכולת שיוכלו להתנתק מהזוהמא • "אשר בחר בנו מכל עם" זה יציא"מ, "ורוממנו מכל לשון" פירוד הזוהמא, "וקדשנו במצותיו" - מ"ת •

מאמר סט פסח כנגד אברהם תנב (ביאור מדת החסד ומדת הרחמים - מאמר לפסח שני)

ביאור טענתם לבקש מועד שני לפסח • הס"ד שכל גר יעשה פסח מיד שמתגייר • פסח כנגד אברהם שנאמר "לוישי ועשי עוגות" • הזכרון למה שיצאו בחודש האביב - מסמל את מדת חסדו ללא שייכות למקבל • ביאור מדת החסד ומדת הרחמים • "הדבק במדותיו" "ואהבת לרעך כמוך" • מה הוא רחום אף אתה רחום ולא אמרו "אף אתה מרחם" • המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים • "נחית בחסדך גם זו גאלת" •

מאמר ע "כל בן נכר לא יאכל בו" - פסח כנגד אברהם וסוכות כנגד יעקב תסב (ביאור בדברי האריז"ל שבלא גאולה לא היינו נחשבים "זרעו של אברהם")

הטעם שבקרבת פסח פסול משומד • אילו היו שוהין במצרים היו נכנסין למ"ט שערי טומאה ולא היו נגאלין - אריז"ל • לא היו נחשבים זרעו של אברהם • ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא • מי שאינו מרחם אינו מזרעו של אברהם • "שם ישראל" ו"מעלת ישראל" • מומר אינו בן ברית • הגרים בכלל פסח ומופקעים מסוכות • משומד מופקע בפסח ובכלל סוכות • פסח כנגד אברהם וסוכות כנגד יעקב • בפסח "הקהה את שיניו" ובסוכות כוללים בד' מינים באגודה אחת גם את הרשעים •

מאמר עא "אלמלי לא העליתי את ישראל ממצרים

אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים דיי" תעא (מכח יצא"מ אין טבעם של ישראל גס ולכן השקצים גורמים להם קלקול)

מדוע הפרישות משקצים הוא דוקא אם יוצאים ממצרים • עונשי התורה הוא כמו מי שאוכל בשר מקולקל • מכח יצא"מ נזדכך גופם מהסרחון והזוהמא • למעלתם של ישראל כל דבר גורם להם קלקול • השקצים והחזיר יותרו לעת"ל •

שביעי של פסח - שירת הים

מאמר עב פתיחה - "יום טוב אחרון".....תעז

(מהות יום אחרון של חג)

יום אחרון של חג מיוחס כנגד קריעת ים סוף • י"א "זמן שמחתינו" • הטעם שיום האחרון הוא מקרא קודש - רמב"ן • ז' ימים מיציא"מ עד קריעת ים סוף כמו ששת ימי בראשית • מהות המועד כנגד השירה •

מאמר עג "ויאמינו בה' ובמשה עבדו".....תעט

(ענין "קריעת ים סוף")

קריעת ים סוף עומד בפני עצמו • רק אז האמינו בה' • תהליך שלם מיציאת מצרים • ח' הימים כנגד ח' חוטיין בציצית • "אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו" • ג' האמונות - במצרים, בקריעת ים סוף, במעמד הר סיני • כנגד ג' האמונות - מהר"ל • אז ישיר כנגד "מאז באתי אל פרעה" • לעתיד לבוא יאמרו הטוב והמטיב גם על בשורות רעות • "פסח מצה ומרור" שלא כפי סדר המאורעות •

מאמר עד "שירת הים".....תפד

(ענין אמירת 'אז ישיר' בשמחה)

אמירת שירת הים בשמחה שמכוחו זוכין למחילת עונות • נכון כסאך מאז • תקנת קריאת המגילה מכח שירת הים • כי בדבר אשר זדו עליהם • דמיון נסי אסתר לנסי מצרים • אז ישיר כנגד מאז באתי אל פרעה • הכרה שכל מה שעבד רחמנא לטב עבד • "ויאמרו לאמר" הכנה לדורות - מגיד מדובנא •

מאמר עה "מעבדות לחירות אמרינן שירה".....תפט

(השירה על הים היתה שירה על היציאה ממצרים)

מעבדות לחירות אמרינן שירה - האם השירה היתה על רדיפת המצרים אחריהם או על היציאה ממצרים • ברכת השיר בליל הסדר • שירה קודם שארע הנס - עמק ברכה • ואני בחסדך בטחתי יגל ליבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי • "השמיעיני את קולך" • המעביר בניו בין גזרי ים סוף - חת"ס •

מאמר עו "מה תצעק אלי".....תצד

(עד מתי היו ישראל תחת שליטת השר של מצרים)

ביאור המהלך של "מה תצעק אלי" - אוה"ח ונפה"ח • הנהגת היחוד למען שמו • דוקא כאן היה צריך להנהיג הנהגה זו באשר אז יצאו לגמרי מתחת שליטת שר של מצרים • רדיפת השר של מצרים עם כל רכבו - שערי אורה • "וגאלתי" זה קריעת ים סוף •

מאמר עז "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי".....תצח

(האם מצרים לקו קודם שנפרע מהשר תחילה)

עד קריעת ים סוף עדיין היו תחת שליטת השר • השר סמאל או השר רהב • שרף את אלוהיהם בנהר דינור - גר"א • כאן הפיל הקב"ה את האומה לפני שהפיל את שרה - מעשה נסים • נשרף ב' פעמים כנגד שעבוד הגוף וכנגד שעבוד הנפש •

מאמר עח "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם"..... **תקב**
(שירת הים כולל שירה גם על הגאולה העתידה)

אז ישיר - כנגד העתיד לבוא • "ה' ימלוך לעולם ועד" לשון עתיד ובתרגום לשון הווה • תוספת האמונה בקריעת הים • שני חלקים בשירת הים - הגר"י הוטנר • "מי כמוכה באלים ה'" ו"ה' ימלוך לעולם ועד" • שירה לפני שארע הנס • היה להם גילוי בחוש ויכלו לומר שירה על כך • "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" - שפ"א • יציא"מ גאולה לכל הדורות - זוהר •

מאמר עט "שירה חדשה שבחו גאולים"..... **תקז**
(מהות ה'שירה' שהכל לטובה)

לא מצינו אדם שאמר שירה עד שירת הים • ביקש הקב"ה לעשות את חזקיה למשיח • מודעת זאת בכל הארץ • קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף • שירה חדשה שבחו גאולים - מהו השיר החדש • ענין "פרק שירה" • המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית •

מאמר פ "גנאי הוא לישראל שלא אמרו ברוך"..... **תקיד**
(המשך למאמר הקודם)

יתרו הראשון שאמר "ברוך" • השייכות בין זה למה שלא אמרו שירה עד שירת הים • בנוסח ק"ש אומרים שאמרו "ברכות והודאות" • "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם" • מהות ענין "ברכה" - רבינו בחיי ונפה"ח • "ברוך הוא ומבורך" • הקב"ה מקור הברכה - שו"ת הרשב"א • הברכה כולל מה שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה - שו"ת הרשב"א • "ה' ימלוך לעולם ועד" בלשון הווה •

מאמר פא "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה"..... **תקכ**
(הלל בשביעי של פסח)

איך משה וישראל אמרו שירת הים • איך אומרים הלל בשביעי של פסח • דוד לא אמר "הללויה" רק כשראה במפלתן של רשעים • עיקר הקפידא על אמירת "כי טוב" • הקפידא רק "באותה שעה" • מהות שירה לא על עצם ההטבה אלא על הכרת גבורותיו • שיר השירים קודש קדשים • עשר שירות • שירת יהושפט ושירת הים קודם שארע הנס •

השבת "זכר ליציאת מצרים"

מאמר פ השבת "זכר ליציאת מצרים"..... **תקכט**
(השבת היא מתנה לישראל וגוי ששבת חייב מיתה)

השבת "זכר למעשה בראשית" ו"זכר ליציאת מצרים" • לוחות הראשונות ולוחות שניות • הטעם ש"גוי ששבת חייב מיתה" • השבת ישראל והקב"ה מעידין זה על זה • אתם עדי ואני א-ל • יציאת מצרים השלמה לזכר למעשה בראשית - רמב"ן • על ידי זה נודע לכל העמים - רמב"ן •

אהל מועד • כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם" ט

מאמר א

"כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם" (חלקי הגלות וכנגדן חלקי הגאולה)

א) **בברית** בין הבתרים אמר הקב"ה לאברהם אבינו (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה".

וכותבים המפרשים^א שג' ענינים נכללו בזה:

א) "גר בארץ לא להם" – שזהו גירות בארץ נכריה שהם כפופים תחת אחרים, כמו הגר שיד אחר עליו (הגם שאינו משועבד לאחר). וכל זמן שיעקב אבינו ואחד מהשבטים היה בחיים אומרים חז"ל (עי' רש"י שמו"א, טז) שהגם שלא היה שום עבדות אך היו "בארץ לא להם".

ב) "ועבדום" – הוא כמו עבד שמשועבד ועובד לאדונו. וזה התחיל כשקם דור חדש אשר לא ידע את יוסף ואמרו (שמו"א, י) "הבה נתחכמה לו", ומאז התחיל העבדות.

ג) "ועינו אותם" – זהו עינו שלא כמנהג האדון שמעביד את עבדו. וזה היה בזמן שנאמר (שם ב, כג) "ויאנחו בני ישראל".

וכנגד זה באו הלשונות של הגאולה, שנאמר (שם ו, ו-ז) "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים".

שבתחילה גאל הקב"ה את ישראל "מתחת סבלות מצרים" – שזה כנגד העינוי. ואח"כ "והצלתי אתכם מעבודתם" – זהו העבדות כמו שאר עבדים.^ב "וגאלתי אתכם"

א. מהר"ל בגבורת ה' פרק ס בצירוף דברי הגרי"ח בהקדמת 'פותח יד' להגדת 'יד מצרים' (וכ"ה בקצרה בדברי הגר"א בהגדה פיסקא 'ברוך שומר'). וע"ע במאמר לג שהובא שיי"מ ש'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים' הוא שעבוד הגוף, "והצלתי אתכם מעבודתם" הוא שעבוד הנפש.

ב. יש לצרף תוספת ביאור מדוע העינוי נחשב "מתחת סבלות מצרים", והוא מש"כ הרמח"ל (אוצרות רמח"ל פר' בא): "יש ב' בחינות של עבודה. א' הם הסובלים הנושאים משא על ראשיהם. והב' הם העבדים הפשוטים המשרתים את אדוניהם. כך יש ב' מדרגות של נשמות העומדות בתוך הקליפות. מדרגה א' היא שגברו כל כך הקליפות עליהם עד שהגיעו לראשם והם צריכים לסבול המשא על ראשם וכמ"ש (תהלים לח, ה) "כי עונותי עברו ראשי", וכנגד זה אמר "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" – מתחת סבלות המשא שיש להם על ראשם. וכנגד המדרגה הב' שהם העבדים הפשוטים, דחינו הנשמות העומדות בתוך הקליפות אבל לא הגיעו למדרגה תחתונה כזאת שהקליפות יעמדו על

מאמר א • אהל מועד

– הוא כנגד הגירות שהיו תחת ידי אחר בארץ אחרת (ואי"ז עבדות ושעבוד כי אם שהם תחת שלטון של אחר). וזה היה רק גאולה מתחת שלטון מצרים, אבל עדיין היה חסר להם חיבור בקב"ה וכנגד זה בא "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים"^ג.

ולכן בין כוס שלישי ("וגאלתי") לכוס רביעי ("ולקחתי") לא יפסיק, כי אלו שני הדברים אין הפסק ביניהם, מאלר שכל טעם הגאולה הוא רק בשביל "ולקחתי אתכם לי לעם" כמפורש כמה פעמים בתורה "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים".

"מבית עבדים פדיתנו"

(ב) **והנה** "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" אי"ז רק גלות גרידא, שהרי אנו רואים שכנגד זה הוצרך לבוא "גאולה" כמש"נ "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים".

ובאמת בדברי המהר"ל הנ"ל מבואר, שהוא שלטון תחת המצרים שהיו כפופים תחתיהם, ולכן מובן שהיה נצרך "גאולה" מתחת שלטון המצרים.^ד ועלינו לבאר מהו גדר שלטון זה.

ונראה עפ"ד ה'שיח יצחק' (סדור הגר"א ברכת ק"ש בשחרית) שכותב, שמלבד העבודת פרך שהעבירו המצרים את ישראל, קדם לזה גם סוג של שליטה שלא היו יכולים לצאת ממצרים בלא רשות. ועוד בימי יוסף אנו רואים כמה הוצרך יוסף להתרפס לפני פרעה שיניחו לעלות לקבור את יעקב, ופרעה לא היה נותן רשות אילולי השבועה שיוסף נשבע ליעקב.

וראה בספר עבודת הקודש (לקדמון ר"מ בן גבאי; פרק לה) שכותב: "כי מצרים בחכמתם ובכשופיהם בכח עליונים ועליוניהם אסרו את ישראל לבל יצאו מתחת רשותם ומשעבודם לעולם, כי כוחם כן חייב. ולזה היה נמנע לצאת מעבודתם לדורות עולם בכח ובחק שום נברא עליון ותחתון, לולי שנגלה המלך הגבור ושידד הכל ואיבד ושבר דלתות נחושת ובריחי ברזל, והפך משרשם ההרים החזקים והגדולים מבכור פרעה כו'. והם

ראשם, כנגד זה אמר "והצלתי אתכם מעבודתם" להציל ישראל מכל מיני שעבוד להעלות התיקון כראוי".

ג. ראה בכלי יקר (ריש פר' וארא) שכותב שב"כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" נכלל מלבד הגירות גם "בארץ לא להם" היינו ריחוק השכינה, כי הדר בחו"ל דומה כאילו אין לו אלוה, וכנגד זה אמר "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים", ליקוחין ממש כדרך גבר בעלמה, עד "והבאתי אתכם אל הארץ וגו'".

ד. אולם מדברי המדרש (ילקו"ש שמות רמז רמא) שאמרו שה"כי גר יהיה זרעך" התחיל כבר מלידת יצחק, מוכח שענין הגירות לא היה דוקא תחת שלטון של מצרים. אולם עדיין מש"נ בתורה "וגאלתי אתכם" מיוחס כנגד הגירות שהיה במצרים.

אהל מועד • "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם" יא

הכוחות עליונים ותחתונים כידוע לחכמי לב אשר מחמתם נאסרו ישראל במאסר שעבודם, והושיעם תשועת עולמים והודיע בכוחו זה כי מושיע אין בלתו".

ומוסיף רבי יצחק מלצאן שזהו "ומבית עבדים פדיתנו" – ר"ל מבית שכל עבד הנכנס שם אינו יוצא לעולם. ולכן אמר "מבית עבדים" ולא "מעבדות".

ויתכן שזהו כונת מרן הגר"ח הלוי זצ"ל (הגדת מבית לוי עמ' קפט) שכותב לבאר את הלשון "על גאולתנו ועל פדות נפשנו" – שחלוקה גאולה מפדיון בעיקרה וביסודה, דלשון "גאולה" מצאנו לגבי שדה אחוזה שחוזר ביובל כדכתיב "גאולה תהיה לו", והוא לשון של העברת רשות בעלמא. משא"כ לשון "פדיה" מצאנו גבי פדיון מעשר שני ופדיון הקדש, והוא לשון חלות בחפצא, דבעצמותה נשתנה בה דמקודם היתה הקדש ועכשיו היא חולין.

והנה בעבדות ישנם ב' דברים (א) דין עבדות, שהוא עבד בעצם אע"פ שאינו עובד ומ"מ הרי עבד. (ב) ועוד שעובד במציאות, ולזה לא צריך שיהיה לו דין עבד.

ובציאת מצרים הרי היו ב' הדברים. (א) עצם זה שהקב"ה הוציאנו שלא נעבוד לפרעה בפועל. (ב) ועוד שביצא"מ נאמר "עבדי הם אשר הוצאתי כו" ודרשו 'ולא עבדים לעבדים' דנאמר בזה דכלל ישראל בעצמותם נעשו לבני חורין שאינם יכולים עוד להיות עבדים בחפצא¹. וזהו מה שאומרים בתפילה "ממצרים גאלתנו" – הכונה שאין אנו עובדים עוד לפרעה דע"ז שייך לשון "גאולה". "ומבית עבדים פדיתנו" – היינו דחל עלינו שם בני חורין ובעצם החפצא נפדינו מדין עבד עכ"ד.

ולפי"ז י"ל שה"שם עבד" הוא כנגד "כי גר יהיה זרעך" שהיו ישראל תחת שליטת מצרים (גם בלא עבדות ועינוי בפועל).

ולכן נאמר על זה "ופדיתנו מבית עבדים" – היינו "פדיון" על ה"שם עבד" שזהו "בית עבדים" ולא עבדות בפועל.

הרי אתם בני חורין ברשותכם

(ג) **והנה** הגר"ח זצ"ל שם סיים ראיה לזה מדברי חז"ל (ילקוט'ש בא רמז רח) שאמרו: שמשה ציוה לפרעה שיאמר "הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה", התחיל פרעה צווח "לשעבר הייתם עבדי כו". ומדאמר משה לפרעה שישחררם על כרחך שהיה להם דין עבדים בעצמותם עכ"ד. ומבואר מדבריו שה"שם עבד" נפקע בעת מכת בכורות בליל ט"ו.

ה. יעוי' היטב במאמר כג מה שהובא בשם המהר"ל (גבורת ה' פרק ג) שמשמעות דבריו הוא לא כך.

ו. ראה במאמר כד מש"כ לבאר בזה.

וכן מצינו להדיא בדברי הגרי"ח (יד חזקה' פסקא 'לפיכך') ששלטון המצרים שלא יצאו מרשותם פקע בעת ההיא. שם כותב הגרי"ח שהגם שהעבדות פסק כבר בעת המכה הראשונה, מ"מ עדיין היו משועבדים לפרעה ומסורים תחת רשותו שלא היו יכולים לצאת מרשותו עד שאמר "קומו צאו מתוך עמי" הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותם, ורק אז היה גאולה שלימה (ומבאר שזה כונת בעל ההגדה "משעבוד לגאולה" ואז ממילא "נאמר לפניו שירה חדשה הללויה הללו עבדי ה'" ולא עבדי פרעה).^ז

ד) **אולם** רבי יצחק מלצאן (שם) כותב, שבשעה שאמר פרעה "הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם" פטרם מן העבדות, אך לא הסכים שיצאו לחלוטין רק דרך ג' ימים. ורק אח"כ כאשר נטבעו בים נגאלו לגמרי גם מתחת מה שהחזיקו בהם שלא הניחום לצאת מארצם.

וביאר שלכן מה שפטרם פרעה מהעבדות נקרא בלשון "פדות", כי ההבדל בין לשון פודה לגואל הוא, ש"פודה" הוא מדעתו מרצון המושל בו או כי יקח כסף פדיונו וישלחהו, ואילו "גואל" הוא מצד קורבת הגואל ישים נפשו בכפו לגאלו ביד חזקה. ולכן מה שנגאלו ממצרים לגמרי נקרא "גאולה" אך מה שפטרם מהעבדות שהיה מדעתו נקרא "פדיון" כי כפו אותו עד שאמר רוצה אני לומר 'הרי אתם בני חורין'.

והוסיף^ט שבזמן שישראל במדרגה עליונה אז בא הישועה בצורת "גאולה", אבל כשאינם במדרגה עליונה אז בא הישועה בצורת "פדיון" כמו שהיה בגאולת בבל שלא יצאו ביד חזקה רק ברצון מלכי פרס לפי שגרם החטא (עי' סוטה לו, א).

ולכן בתחילה לא היה מספיק זכותם של ישראל לצאת בעל כרחו של פרעה (ראה במאמר כט בזה), ורק אח"כ בקריעת הים ע"י תוקף האמונה שמסרו עצמם על קדוה"ש זכו לגאולה שלימה.

ז. והנה הגרי"ח (פסקא 'אמר רבי אלעזר בן עזריה') כותב ש"שעבוד הגוף" (עבדות והשעבוד) נגמר בליל ט"ו בשעה שאמר פרעה 'הרי אתם בני חורין' אבל עד שלא יצאו בפועל היו תחת ממשלת שר של מצרים ע"ש. וא"כ נמצא מבואר מדבריו, שגם הענין של השליטה של המצרים בישראל שלא יצאו מרשותם נכנס תחת גדר "שעבוד הגוף" ולא תחת גדר "שעבוד הנפש". וראה במאמר כג מש"כ בזה. וע"ע באוה"ח (ויקרא יט, לד) שביאר מש"נ "כי גרים הייתם בארץ מצרים" דקאי על שעבוד הנפש. וע"ע מש"נ (דברים כג, ח) "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" ופי' המפרשים דזה קאי בתחילה שהטיבו לכם.

ח. כמו שאמרו חז"ל (ילקו"ש שם) שמושה אמר לפרעה "מבקש אתה לכלות את המכה הזו ממך אמור הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדי של הקב"ה". ואז התחיל פרעה צוח "לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם כו".

ט. בתפילת מעריב ברכת 'ואמונה'.

אהל מועד • "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם" יג

וכל זה הוא שלא כדברי הגר"ח שביאר שמה שאמרו לשון "פדיון" הוא כנגד ה"שם עבד" שנפקע אז (וכמש"כ הגריא"ח שגם השליטה של המצרים על ישראל נפקע אז). ואילו מדברי רבי יצחק מלצאן מבואר, שאדרבה השליטה של המצרים על ישראל לא נפקע רק בקריעת הים.

מאמר ב

"השביעני במרורים הרוני לענה"

(חשבון קיום הגזירה של "ארבע מאות שנה")

א) הרמ"א (תעו, ב) מביא שנוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודת ליל הסדר ביצים זכר לאבלות, והטעם משום שליל תשעה באב לעולם נקבע באותו התאריך של ליל פסח, כמש"כ השו"ע (תכח, ב) ש"ביום ראשון של פסח יהיה לעולם תשעה באב וסימנך "על מצות ומרורים יאכלוהו".

והנה הגר"א (מעשה רב אות קפז) כותב, שודאי אין טעם אכילת הביצה משום אבלות, כי חס ושלום להזכיר אבלות של תשעה באב ביום טוב.

אולם הבית הלוי (פר' בא) כותב שלכאורה אין שום נפק"מ במה ששני לילות הללו חלים בלילה אחד בשבוע, אלא בהכרח עיקר עומק כונת חז"ל הוא ששני לילות הללו תלויים וקושרים זה בזה והאחד גורם לחבירו.

וכמו שציין הגר"א בשו"ע לדברי חז"ל (איכ"ר ג, טו; שם פתיחה יח) עה"פ "השביעני במרורים הרוני לענה" שאמרו: "ר' אבין פתח "השביעני במרורים" – בלילי יו"ט הראשון של פסח. "הרוני לענה" – בלילי תשעה באב ממה שהשביעני בליל יו"ט הראשון של פסח הרוני בליל ת"ב לענה. הוי ליל יו"ט הראשון של פסח כלילי תשעה באב וע"ז היה מקונן ירמיה "איכה ישבה בדד".

ועלינו לבאר מהו הענין שה"השביעני במרורים" גורם ש"הרוני לענה", שמחמת זה אנו עושים זכרון בליל פסח.

"ארבע מאות שנה"

ב) **לצורך** ביאור הענין נקדים לבאר מה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בית הבתרים (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" – והרי בפועל לא היו עם ישראל במצרים רק מאתיים ועשר שנים, וצריך לבאר היכן נתקיים בפועל ה"ארבע מאות שנה"? ומצינו כמה מאמרי חז"ל בזה.

א

משעה שנולד יצחק

והנה בדברי חז"ל מוצאים שהשר של מצרים כבר טען טענה זו לפני הקב"ה.

אהל מועד • ד' לשונות של גאולה – בין כוס ג' לד' לא יפסיק

רא

מאמר לב

ד' לשונות של גאולה – בין כוס ג' לד' לא יפסיק

(ביאור מדוע ה"ולקחתי" נמנה בכלל הלשונות של גאולה)

א) **המשינ"ב** (תעב, מג) כותב שד' כוסות נתקנו כנגד ד' לשונות של גאולה: והוצאתי אתכם, והצלתי אתכם, וגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם.

ומקורו בירושלמי (פסחים פ"י ה"א) ובמדרש (שמו"ר פ"ו, ה) שאמרו: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", ד' גאולות יש כאן, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה. וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות בליל הפסח, לקיים מה שנאמר "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".

ובכ"כ רש"י (במדבר טו, מא) לגבי ד' כנפות של ציצית ע"ש, שדוקא ד' כנפות ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמר במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי.

אך קשה, שהרי לשון המקרא הוא "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים והבאתי אתכם אל הארץ כו". וא"כ מדוע לא נתקן גם כוס כנגד "והייתי", ועכ"פ היה צריך לתקן עוד כוס כנגד "והבאתי".^א

ובפשטות צ"ל שרק "לשונות של גאולה" אמרו, ואילו "והייתי" "והבאתי" אינם לשונות של גאולה.

אך א"כ יקשה מדוע אנחנו מונים את "ולקחתי" בכלל חשבון הד' כוסות הרי גם ה"ולקחתי" אינו גאולה. וכמש"כ הגר"א באד"א (פרשת וארא) ש"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" – הוא הוצאה מעבודת פרך. "והצלתי אתכם מעבודתם" – הוא שלא תהיו עוד עבדים למצרים. "וגאלתי אתכם כו" – הוא יציאתם ממצרים. "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים" – הוא מתן תורה כמש"נ (ויקרא כו, יב) "ואתם תהיו לי לעם".^ב

א. עי' גירסת הרי"ף (פסחים כו, ב) לענין כוס חמישי אליבא דר"ט וברמ"א (תפא, א) ובגר"א שם עלה.

ב. אולם הכלי יקר (ריש פר' וארא) כותב שב"כ גר' יהיה זרעך בארץ לא להם", מלבד הגירות נכלל גם "בארץ לא להם" היינו ריחוק השכינה, כי הדר בחו"ל דומה כאילו אין לו אלוה, וכנגד זה אמר "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים", ליקוחין ממש כדרך גבר בעלמה, עד "והבאתי אתכם אל הארץ וגו".

וראה ב'תורה תמימה' שמבאר (שמות פרק ו הערה ה) בזה שהטעם שלא מנו את "והבאתי", מפני שבהיותנו עתה בגלות והארץ מסורה בידי זרים אי אפשר לישא כוס יין על זה. ואולי לזכר זה תקנו כוס מיוחד לשמו של אליהו לזכרון ורמז שאנו מקוים לביאתו ולתחיית האומה והארץ ב"ב.

אולם באמת יש להתבונן בזה שאמרו ד' "לשונות של גאולה", ולכאורה ה"ולקחתי" אינו גאולה ומדוע הוא נכלל בחשבון הכוסות.

בין כוס ג' לד' לא יפסיק

(ב) **נקדים** בדברי המהר"ל (גבורת ה' פרק ס) שכותב לבאר ש'בברית בין הבתרים' אמר הקב"ה לאברהם ג' דברים. (א) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" (ב) ועבדום (ג) ועינו אותם. וכנגד ג' דברים הללו נאמרו ג' עניני גאולה. בתחילה גאל הקב"ה את ישראל "מתחת סבלות מצרים" (נגד העינוי). ואח"כ "והצילתי אתכם מעבודתם" (נגד העבדות). "וגאלתי אתכם" (נגד הגירות). ועדיין היה חסר להם חיבור בקב"ה וכנגד זה בא "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים".

והוסיף לבאר שלכן בין כוס שלישי ("וגאלתי") לכוס רביעי ("ולקחתי") לא יפסיק כי אלו שני הדברים אין הפסק ביניהם, כי לכך גאל השי"ת את ישראל להיות להם לאלוקים והם יהיו עמו. ודבר זה מבואר בכתוב בכל מקום אשר מזכיר יציאת מצרים יאמר "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים" הרי יאמר בפירוש כי עצם ההוצאה להיות ישראל לו לעם והוא יהיה להם לאלוקים, וכן בכל מקום מזכיר כך ודבר זה יסוד האמונה. ואף בתחילת הדברות אמר "אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" כי יציאת מצרים שיהיה השי"ת לאלוקים לישראל, ואי אפשר שיהיה פירוד והבדל ביניהם למי שמבין סודי התורה. ולכן בין שלישי לרביעי לא ישתה שלא יעשה הפסק ביניהם. ודברים אלו הם דברים יקרים ונכבדים מאוד עכ"ד.^ג

והדברים טעונים ביאור. כי הגם שכל מטרת יציאת מצרים הוא "להיות לכם לאלוקים" מ"מ לא מובן מדוע זה סיבה שלא להפריד בין ה"וגאלתי" ל"ולקחתי". שהרי

ג. יש לצרף בזה דבר נפלא (עיקרי הדברים שמעתי בשם הגרש"י בורנשטיין זצ"ל), דהנה מבואר בגמ' במנחות (סה, א) שהיו הבייתוסין אומרים שחג שבועות הוא תמיד ביום ראשון, כי טענו ש"ממחרת השבת" הכונה לשבת בראשית ולא ליו"ט ראשון של פסח. ויתכן שמהות זממתם היה לעקור שלא יבוא הספירה אחר הפסח לחבר בין פסח לשבועות, וכפי שכותב המהר"ל (תפא"י פרק מט): "ומפני כי יציאת מצרים הוא השלמת ישראל, ובשביל כך בא יום טוב ראשון של פסח, והשלמה הזאת היא הכנה לקבל התורה, שהיא השלמת ישראל. ולפיכך כתב בתורה "ממחרת השבת" כי שם "שבת" בא על השלמה, ששבת והשלים הכל, ולכך כתב "ממחרת השבת", שפירושו שתספרו מן השלמה של יציאת מצרים עד השלמה האחרת, שהיא השלמת התורה". והם רצו לבטל דבר זה שלא יבוא הספירה לחבר בין פסח לשבועות, דהיינו להפסיק בין ה"וגאלתי" ל"ולקחתי". וראה במאמר סה מש"כ עוד בזה.

אהל מועד • ד' לשונות של גאולה – בין כוס ג' לד' לא יפסיק רג

כמו שאנו מפרידים את "והוצאתי" ו"הצלת" ואת ה"ולקחתי" לג' דברים נפרדים א"כ נותן היה הדין שגם ה"וגאלתי" יעמוד בדבר בפני עצמו שהוא עצם היציאה ממצרים.

ונראה שאי ההפסק בא להורות שה"וגאלתי" לחודיה אינו כלום.

והענין הוא ע"פ מש"כ במאמר כג שהגאולה לחירות עולם היתה רק כלפי "שעבוד הנפש" שהרי כלפי "שעבוד הגוף" לא היתה הגאולה גאולה עולם שהרי חזרו ונשתעבדו כמה פעמים בגלות. אולם כאן נבוא לבאר תוספת בזה שהענין הוא לא רק מצד שגאלנו מתחת שליטת שרו של מצרים אלא הענין הוא ה"למען תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

וכמש"כ הגרי"א חבר ('יד חזקה' פסקא 'בכל דור ודור') לבאר מה הענין עתה בזמן שאנחנו שוב בגלות עבדים כמקדם בתכלית השפלות והשעבוד שהאדם מחוייב לראות עצמו כאילו יצא ממצרים ד'.

וביאר מפני שיש הפרש גדול בין גלות מצרים לשאר הגלויות שאינם אלא לגוף בלבד אבל לא לנפש, כי כבר ניתנה תורה לישראל ושמו יתברך נקרא עלינו ואנו שומרים תורתו ומצותיו בכל עת ובכל זמן כמש"נ (דברים לא, כא) "כי לא תשכח מפי זרעו" ואדרבה בכל דור ודור מוסיפים גדרים וסייגים על התורה. ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שאינו משועבד ליצרו הרע ואין טומאה שולטת עליו. והוא החירות הנפשי שקנינו ביציאת מצרים ע"י קבלת התורה. ה'

והוסיף שמעת יציאת מצרים קנינו החירות המוחלטת למשול בכל הבריאה בשמים ובארץ ובכל צבא מעלה ויצאנו ג"כ מתחת הנהגת הטבע להשגחתו יתברך הפרטית ואין הטבע מושל בנו כלל.

וע"ע מש"כ רמ"ד וואלי (מבית מדרשו של הרמח"ל בספרו 'כסא נבון' מלכים א ח, נא) וז"ל: "ששם במצרים הניחו כל הסיגים וכל טמאה רצוצה שהיתה בהם לפי טבעם. ומה שחוטאים אחר כך אינו אלא מפני עירבוב האמות כענין שנאמר (תהלים קו, לה) "ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם". ונמצא שכל טמאת העבירות אחר יציאת מצרים היא מקרית

ד. במאמר נז נתבאר בהרחבה אם החיוב "לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים" קאי על גלות הגוף או על גלות הנפש ע"ש.

ה. יש לציין גם לדברי הרמח"ל בדע"ת (סי' קמו) שכותב: "ותראי כי גלות מצרים ודאי לא היה כגלות ההוא לפניו ולאחריו שהיו ישראל משוקעים בעבודה, ולא היתה תורה, ולא היו ישראל אומה נבדלת בחוקיה ומצותיה כיום הזה, ולא היו בני אדם מכירים שמו של האדון ב"ה כלל ועיקר. ואמנם עתה הנה יש תורה ועל כן אע"פ שאנחנו בגלות לא יקרא זמן של תוהו כמו שקראו לשני האלפים הראשונים כי יש התורה כמו שביארנו שכבר ניתנה מן השמים והינה בידינו לעולם ולעולמי עולמים תודה לאל ושמו של האדון ב"ה נודע בעמים". וע"ע במאמר כ בהערה מש"כ בשם האוה"ח (שמות ג, ח) שבגלות האחרון נזכה להגיע גם לשער הנ', מה שלא זכו לזה בגלות מצרים מאחר שלא היו בני תורה, ומשא"כ דורות האחרונים באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ'.

אליהם ולא עצמיית, ולכן הם ראויים להטהר ממנה תיכף ומיד כשחוזרים בתשובה ומתעוררים מעצמם להדבק בשרשו ולבקש את טהרתן כו" עכ"ד.

משל נפלא המשילו בזה. לעני מרוד שהיה גם חולה גדול ומפאת עניותו לא היה יכול לממן את הוצאות הרפואה לרפאות את עצמו. לימים התעשר אותו העני ומה רבה היא שמחתו. כמובן דבר ראשון שעשה הוא שריפא את עצמו במיטב הרפואה עד שהבריא לגמרי. ובכל שנה באותו יום שזכה לעשירות היה עושה סעודת הודיה גדולה כיד ה' הטובה עליו. ושוב לימים פשט את הרגל וחזר להיות עני מרוד כבתחילה. בהגיע אותו היום שזכה לעשירות היה פלא בעיני כולם בראותם שגם השנה הוא ממשיך במסורת של סעודת ההודיה, אמנם לא כיד המלך הטובה עליו בעודו היה עשיר אך עכ"ז השתדל בכל כוחו לקיים סעודת הודיה גם במצב כזה.

בראותו את כל חבריו ומכריו עומדים ומתפללים על היותו עורך סעודת הודיה גם אחרי שהפסיד את כל נכסיו וחזר שוב להיות עני כבתחילה. הסביר להם שלא דומה כלל העניות שהיתה לי קודם לעניות שאני נמצא בה כעת. בעניות הראשונה הייתי גם אדם חולני שלא יכול לרפאות את עצמו, ואילו עכשיו זוכה אני להיות אדם בריא. וממילא עדיין יש לי על מה להודות על העשירות שזכיתי לה אז, וכל זמן שהנני בריא עדיין לא בטלה ההטבה ההיא.

כך גם בני ישראל הגם שחזרו שוב לגלות שהיו בה בתחילה, מ"מ לא דומה כלל העניות שהיו בה בתחילה לעניות שהם נמצאים בה עתה. שהרי אחרי שיצאו מהעניות (מתחת מצרים) זכו להיות חלקו של ה' העם הנבחר שלו וזכו לקבל תורה ומצוות. והגם שהעניות חזרה מ"מ הרפואה הזו נשארה להם לנצח נצחים. וממילא עדיין כל שנה יש לנו מה להודות על יציאת מצרים מאחר שההטבה מכח זה עדיין קיימת.

ועפ"ז נראה לבאר מדוע בין כוס ג' לד' לא יפסיק. כי באמת ה"וגאלתי" לבד אינו כלום בלא הצירוף של "ולקחתי", מאחר שרק מכח ה"ולקחתי" (שזה מתן תורה) יש לנו קיום מה"וגאלתי". ולכן לא מפסיקים ביניהם להורות שכל המטרה של ה"וגאלתי" הוא ה"ולקחתי". ועפ"ז מובן מדוע ה"ולקחתי" נכנס לחשבון הד' כוסות של גאולה הגם שאינו גאולה אלא מתן תורה מאחר שכל המטרה של ה"וגאלתי" הוא ה"ולקחתי".

תיקון השובבי"ם ע"י עסק התורה

ג) **ונסיים** בדבר נפלא שכותב הרמ"ק (אור ישר תקו"ז קסה, ב). שהנה בגלות מצרים נידונו במים "היאורה תשליכוהו" כנגד דור המבול, וגם נידונו בחומר ולבנים כנגד דור

1. ראה בשפ"א (נח תרמא) שכותב: "וכן היה עשיית התיבה חיבור מכל הבריאה כדי שיוכלו גם הרשעים לבוא להתדבקות ע"י תשובה. ואף שלא מצינו שפעל בהם לשוב, נראה שהיה בהם הרהורי תשובה ע"י התיבה, ואם כי לא יצא מכח אל הפועל הועיל על הגלגלים שנתגלגלו אח"כ כידוע בספרי קודש".

אהל מועד • ד' לשונות של גאולה – בין כוס ג' לד' לא יפסיק רה

הפלגה שאמרו "הבה נלבנה לבנים". אולם אח"כ כשפגמו פעם שנית ושלישית לא נידונו בזה. והטעם הוא מבאר וז"ל מפני שאין ישראל רשעים כרשעת הגוים ההם, אלא היה סוד גלגולם בסוד היאורה אורה של תורה, וחומר ולבנים בקל וחומר, ועבודה קשה של הלכה, ובלבנים לבונה של הלכה, והיותם בעוני הגלות עוסקים בתורה. זהו סוד צירופם האמיתי בגלות זה שיש לנו תורה. והרי הוא ממש כעין גלות מצרים שהיה צירופו "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

מבואר מדבריו, שבגלות כיום אנו יוצאים את ידי חובת הגלות בעסק התורה ועמלה.

וכ"כ האגלי טל בהקדמה לספרו: "ובזה"ק דבגלותא בתראה אתקיים בהו "וימרו את חייהם בעבודה קשה" זו קושיא, "בחומר" דא ק"ו, "ובלבנים" דא ליבון הלכה, "ובכל עבודה בשדה" דא ברייתא, "את כל עבודתם אשר עסדו בהם בפרך" דא תיקו. הרי דכמו שהיה התיקון במצרים מפגם כו' על ידי שעבוד ועבודה גופנית, כמו כן נעשה התיקון על ידי יגיעה ועיון בלימוד התורה, והטעם כנ"ל מפני שהתיקון הוא במוח, כי תיקון הברית תלוי ביותר בלימוד התורה וביותר בלימוד התורה בעיון (וע"ע במשנ"ב תרטו, ג; ביה"ל תקעא, ב).^ז

וכשם שבגלות מצרים נצרפו ב"כור הברזל" כמו שצורפין את הכסף והזהב בכור (וכמש"נ במאמר ט), כך גם יש צירוף על ידי לימוד ועמל התורה. וכפי שכותב המנוחה וקדושה (שער התורה ב, ט): "קח ראיה מן המורגש על המושכל, אם עלתה חלודה גדולה על עשת ברזל, אי אפשר להעבירה כי אם על ידי האש, וזה מעשיה: הנפח ישים העשת לתוך גחלי אש ויפיח במפוחו עליה זמן ארוך בלא הפסק, עד שיפלט חום האש את הברזל מעבר אל עבר, אז יודח החלודה מעצמה וישאר הברזל נקי כתחילת יציאתו מבית האומן. וכמו שאי אפשר לשער משך זמן שצריך הברזל להסיר החלודה, כן אין לשער משך לימוד רצוף הנצרך להסיר חלודת הנפש, יש בשלש שעות או ארבע או חמש או יותר, הצד השווה שיהא לימודו לפי העיקרים הללו, וכל שיש בהם יותר, כן תוסר הקליפה בהקדם".

ולכן נוהגים להתחזק בימי השובבי"ם בעסק לימוד התורה, כמבואר למשל בשם משמואל (בראשית פרשת ויחי): "וממוצא הדברים הנה ימי השובבי"ם ת"ת הם זמן התיקון לחטא הידוע, ויש שמתענים ועושין סיגופים, מוטב שיאמר כל אחד לנפשו מוטב להשתעבד בביתה של תורה ולצמצם את כל מעשיו ותהלוכותיו שיהיו בדרך התורה ולא להשתעבד לתעניתים וסיגופים".

ז. ענין הק"ל שנה הוא המשך לחטא אהד"ר מעץ הדעת וכפי שכותב למשל השל"ה (וישב תורה אור): "כי ענין התיקון הוא סור מרע ועשה טוב. סור מרע היא הסרת זוהמת הנפש שבא על חוה והטיל בה זוהמא, והוא מתפשט מדור אל דור, ועל כן הנולדים מטפה סרוחה נולדים. ובהסרת הזוהמא אז קבלת התורה שהיא ועשה טוב, והתורה היפך הזוהמא. ועל כן אמרו "אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש כו'". ואדם וחיה שגרמו להיות הטפה סרוחה, ומכח החטא ק"ל שנה היה אדם מוציא קרי ונולדו רוחות ולילין (עירובין יח, ב) הוצרך הצירוף והתיקון להיות במצרים שתסור הטומאה מזרע קודש" (ובדבריו אלו מבואר גם השייכות של עסק התורה לכל זה).

מפתח ערכים

מפתח ליל הסדר ו"הגדה של פסח" (על סדר ההגדה)

(לתועלת עורכי הסדר צוינו הציונים החשובים השווים לכל בני הבית בסימון א)

ליל שימורים ממזיקים [וגנבים] רעו
אין חוששים לזוגות ול"צ שמירה של קריאת
שמע על המטה רעו
האמונה שהוא ליל שימורים הוא סיבה לזכות
לגאולה רעו
עושים פעולות להראות שאנו בטוחים
בגאולה רעו
השייכות בין מה שהוא משומר לגאולה ומשומר
ממזיקים רעה

הגדה של פסח

"הגדה".

לשון הודאה ושבח רצו

"הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא במצרים".

היכן אכלו שם מצות תי
מה הענין להזמין אורחים קצב

"מגיד".

מעיקרי חיובי הלילה לברך על הרעה כשם
שמברך על הטובה של
יש לומר לבניו שהאיר הלילה כיום שלב
תכלית סיפור ההגדה רנא-רנח,רפט-רצג
דברים נשגבים מדברי הזוהר על המלאכים
שבאים לשמוע וכו' שד-שה,שיב-שיג
על ידי הסיפור מתקיים תכלית
הבריאה רנח,שיג

מצות "סיפור יציאת מצרים".

למען "וידעתם כי אני ה'" (חיזוק ביסודות
האמונה) והמטרה לעבדות רצא

ליל הסדר (כללי)

הענין להביא לסדר גם את התינוקות שלא
מבינים מאומה תיד
ענין סילוק הקערה רצו
ענין השמחה בליל הסדר הגם ששוב חזרו
לשעבוד וגלות - מעשה נסים (ע"פ
משל) רכו-רכז
מכח יציאתנו מ'יש לנו תורה ורפואה גם בשאר
הגלויות (ע"פ משל נפלא) רד
ענין אכילת בצים יד,יט,לב,רלה
הטעם שלא מברכים על מצות הסיפור רצו
ליל הסדר חל בתאריך של ליל ט'
באב יד,יט,לב
הכנה לגאולה העתידה כקוצב עץ שכל מכה
מקדם (רמח"ל) נא
חוזר כל השנה הארת בירור כוחות
הקדושה שיג,שעה
מדוע מצות הלילה בלילה ולא ביום שלא
יש לו בחינת יום כמש"נ "לילה כיום
תאיר" שלא-שלב
מצות הלילה קודם חצות קודם זמן
הגאולה שמה,שנג
ד' כוסות - ראה מפתח ערכים ענין "ד' לשונות
של גאולה".

ליל שימורים

ליל שימורים - ביאור ענין מה ש"משומר
מששת ימי בראשית" רלג-רלה
ליל שימורים - תרתי שמעת מינה רעה

תקעז

מפתח ליל הסדר ו"הגדה של פסח" • אהל מועד

כדי להודות ולשבח, וביאור איך משתלב עם המטרה הנ"ל למען האמונה..... רצד-רצה	ביאור שיתט הרמב"ם שהמטרה להודות לה' על כל מה שגמלנו..... רצו	
למען הכרת הטוב (שנהיה לו לעבדים)..... שעא	דברים נשגבים מדברי הזוהר, על המלאכים שבאים לשמוע וכו'..... שד-שה, שיב-שיג	
על ידו מתקיים תכלית הבריאה..... רנה, שיג	סיפור לשון הארה וספירות (רמ"ק)..... רנו, שטו	
שני המקראות "והגדת לבנך" ו"ולמען תספר"..... רפט, שטז-שיז	מעשה המצוה הוא הסיפור לפרטים והתכלית זה העבדות (עול מצות)..... רצ	
הבדל בין מצות הזכירה למצות הסיפור (הגר"ח, נצי"ב, מאיר לעולם)..... שלז	מצות הסיפור בלילה לעומת הזכירה ביום (ודקדוק המקראות)..... שלח	
מצות הסיפור כנגד "שעבוד הגוף" והענין בזה..... שמא, שמג	המצוה היחידה שיש חיוב מדאורייתא גם לקטנים (הגרי"א"ח)..... רפז-רפח	
ענין ה"סיפור" הוא לחדש למי שלא שמע עד כה..... רצו	מצות הסיפור רק "בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך"..... שכא	
ביאור לשון הרמב"ם להאריך בדברים "שהיו ושארעו"..... שנה	כוס השני כנגד ימות המשיח (גר"א)..... רנא	
ההיתר לספר בגבורות ה' (מהר"ל)..... שסח-שסט	פועל הכנה למתן תורה (שפ"א)..... שיד	
"מה נשתנה".		
מה הענין של "מה נשתנה" אם הם יודעים מעצמם ועיקר המצוה כשהם שואלים מעצמם..... שכה		
ביאור השאלות של "מה נשתנה" שיש עירוב של סימני חירות וסימני עבדות - והתשובה לזה..... שכח-של	צריך לעורר את הקטנים גם אחרי "מה נשתנה" עד שיענה להם (משנ"ב)..... רצ	
עיקר המצוה כשהקטנים שואלים מעצמן (משנ"ב)..... שכה	מצות הסיפור דוקא דרך שאלה ותשובה לעורר הלבבות..... שכה-שכח	
ענין אכילת מרור סימן עבדות בליל פסח שעושים בו סימני חירות..... יז, מזה	"עבדים היינו לפרעה במצרים".	
"עבדים היינו לפרעה במצרים כו' ממצרים כו' לפרעה במצרים" - ביאור חילוקי הלשונות (חיי"א)..... כח		
"ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה וזרוע נטויה" ולכן "אפילו כולנו חכמים כו' מצוה לספר ביציאת מצרים" (הגרי"א"ח)..... קח		
"מעשה ברבי אליעזר כו'".		
אילולי לאו זמן ק"ש היו ממשיכים רבותינו לספר גם אחר הזמן..... שכא		
"כל ימי חיך להביא לימות המשיח".		
הענין שיזכירו גם לעת"ל את יציאת מצרים בתורת טפל..... רעא		
"כנגד ד' בנים דיברה תורה".		
ביאור דברי הרמב"ם תשובה לבן הגדול ולבן הקטן הטפש..... שטז-שיח		
התשובה לבן החכם, התם, ולשאינו יודע לשאול..... שיח-שיט		
הטעם שלא משיבים לבן הרשע..... קצה, שיח		
"ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר"..... עט		
"אילו היה שם לא היה נגאל" ולא אמרו "לא היה יוצא"..... רסג		
"הקהה את שיניו" לעומת סוכות שאוגדים את כל כולם יחד..... תע		

אהל מועד • מפתח ליל הסדר ו"הגדה של פסח" תקעה

"דם פסח ודם מילה" - מדוע הוצרכו לזה ומדוע דוקא ב' מצות הללו.... קפה-קפו, שמו, שמוט-שנא	"יכול מראש חודש". הטעם..... שצא
עוד ענינים וידיעות ב"דם פסח ודם מילה"..... שז-שנא בזכות "שלא שינו לשונם ומלבושם" (סימן שזרע אברהם הם)..... קצג ו"וירעו אותנו המצרים ויענונו" - קושי השעבוד הקדים את הגאולה ולכן העבדות סימן לחירות..... טז,מה	"מתחיל בגנות ומסיים בשבח". הענין להתחיל בגנות (ע"פ משל נפלא)..... שז-ש ביאור פלוגתת רב ושמואל..... שנה-ש פלוגתת רב ושמואל כנגד שעבוד הגוף ושעבוד הנפש..... כד-כה כל שנה מתעורר גם הקטרוג..... שז ביאור המקראות ביהושע (מלבי"ם)..... שס-שסא
"ויוציאונו ה' מצרים לא על ידי כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו". ביאור ענין "בכבודו ובעצמו" שלא ע"י שליח מלאך ושרף (גר"א ומהר"ל)..... רסה-רסז "בכבודו ובעצמו" זה גילוי שכינה..... רפא "בכבודו ובעצמו" גורם הכרה שאין עוד מלבדו..... רפא ביאור שם "הקדוש ברוך הוא" ... קיא,קלד,תקנה ו"ובמזמור גדול זו גילוי שכינה" (לגנאי, של"ה)..... שא	"ברוך שומר הבטחתו לישראל". ביאור השבח במה שקיים הקב"ה את ההבטחה..... קלב-קלד ענין הנקמה "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי"..... מא ענין "ברית בין הבתרים" - ראה מפתח ערכים ענין "ברית בין הבתרים".
"עשר המכות". לא יעשה ה' אותות ומפזות בכל דור (רמב"ן) כולל סיפור ומשל נפלא מהגרי"ס..... קכ,שצד שני הקבוצות בעשרת המכות..... קו ביאור ג' הקבוצות של דצ"ך עד"ש באח"ב וסדר הדברים בזה..... קיד-קייט עשרת המכות בכל חלקי הבריאה..... קיח-קייט מהמכה החמישית ה' חזק את לב פרעה..... קו ו"ביד חזקה" עונש, "בזרוע נטויה" התראה (הגרי"א"ח)..... קח,רלט המטרה "למען שיתי" ולמען "וידעתם כי אני ה'". מטרה נוספת "לכבודן של ישראל"..... רמא,רס המטרה למען ידעו ישראל או למען ידעו המצרים..... קט-קייב האם היה מטרה שהמצרים ישובו בתשובה..... קט-קיא	"והיא שעמדה לאבותינו ולנו". תמיד יגאל אותנו ולא יעזוב אותנו..... קלד "ביקש לבן לעקור את הכל". ו"לעקור" מלשון ע"ז ולא אמרו "לכלות את הכל"..... שסג "ביקש לבן לעקור את הכל"..... פא,שסד ו"עיקר מצות הסיפור על פרשה זו של "ארמי אובד אבי" - מעשה אבות סימן לבנים..... שסב-שסו ו"ארמי אובד אבי" ולכן "וירד מצרימה"..... עו,שסד ו"סדר ההגדה נתקן על מקרא ביכורים כי שם האדם מודה על יצא"מ והתכלית הכרת הטוב..... שסח "ארמי" (בבל) "אובד אבי" (מצרים) "ויענונו" (יון) "עבודה קשה" (אדום)..... ל ו"מלמד שהיו מצויינים שם" - נגאלו בזכות זה..... קצג ו"ואת ערום ועריה" ביאור כפל הלשון כנגד ע"ז ועריות..... קצד

תקעו

מפתח ליל הסדר ו"הגדה של פסח" • אהל מועד

האם נגזר על פרעה שלא יוכל לשוב	מהו "כאילו יצא ממצרים" (שפ"א) שעז
בתשובה קט	ביאור אמרו "לפיכך אנחנו חייבים
מחלוקת ר"א ור"ע אם כל מכה היתה של ד'	להודות" שעז
מכות או ה' מכות רמ	
"אילו עשה בהם שפטים דיינו" מא	
ברכת "אשר גאלנו".	
⌘ "אשר גאלנו וגאל את אבותינו" - החילוק	
מאדם שלא מברך על נס של אביו רכט, רסב	
מכוון שאנו קנין של הקב"ה שעד	
ביאור הברכה כנגד סדר המכות והגאולה	
(הגרי"א"ח) רמב	
"הלל".	
חלוקת ההלל והכוסות בסדר ההגדה רכה, רנט	
חצי ההלל השני אחר חצות מטעם היותו כנגד	
העת"ל רנט	
מחלוקת ב"ש וב"ה בירושלמי שמה	
"שפוך חמתך".	
ענין האמירה רנט	
⌘ ענין פתיחת הדלת רעו	
ענין העמידה והאמירה ברוך הבא	
(ערוה"ש) רפג	
"ויהי בחצי הלילה".	
ביאור המאורעות בחצות שפג	
"רבן גמליאל היה אומר".	
"רבן גמליאל אומר" ולא אמרו "היה	
אומר" שכח	
⌘ "פסח מצה ומרור" שלא כפי סדר המאורעות	
- כי רק בסוף גילו שהכל	
לטובה לא, מה, רסב, תפג	
⌘ "על שם שלא הספיק בציקם" - האם כנגד	
זה או כנגד מה שאכלו במצרים תיא-תיד	
⌘ היציאה בחפזון הוא שבח לישראל או	
לא קלז-קמא	
"בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו	
כאילו יצא ממצרים".	
⌘ הטעם והמטרה בכל זה שעד, שעח-שפ	
האם זה חיוב כל השנה שעה	
ביאור דברי כפילות בעל ההגדה כנגד שעבוד	
הגוף והנפש שעז	
⌘ מה הענין אחרי ששוב נשתעבדנו (ע"פ משל	
נפלא) רג	

רשימת הערכים

לבנה - קידוש החודש	אדם
מילה	אומות העולם
מכת בכורות	אמונה
מצה - ראה "חמץ ומצה"	ארץ ישראל
מצות	בית המקדש
מצרים	ברית בין הבתרים
מצרים - שר של מצרים	ברכה
מושה	גאולה
משכן	גאולת מצרים
נ' שערי טומאה	גאולת מצרים - בחפזון
ניסים	גאולת מצרים - ע"י הקב"ה או משה רבנו
ספירת העומר - ראה "עומר".	גאולת מצרים - ענינים בשליחות משה ואהרן
עבודה זרה	לפרעה
עבירות	גאולת מצרים - בזכות מה נגאלו
עומר	גאולת מצרים - שורש כל הגאולות
עומר - ספירת העומר	גאולת מצרים והגאולה העתידה
עמלק	גלות
עשר המכות (וע"ע "מכת בכורות")	גלות מצרים ושאר הגלויות
פדיון בכור (תענית בכורות בע"פ)	גלות מצרים
פסח	גלות מצרים - הסיבה והמטרה
פסח - קרבן פסח	גלות מצרים - דרגת ישראל בה
פסח - שביעי של פסח	ד' לשונות של גאולה
פרעה	הקב"ה - הנהגות הקב"ה
צדקה	"זכר ליציאת מצרים"
קידוש החודש - ראה "לבנה".	חודש - חודש ניסן
קריעת ים סוף	חטא אדה"ר (וע"ע "יצר הרע זוהמת הנחש")
שבט לוי	חטא העגל
שבת הגדול	חמץ ומצה
שבת קודש	חסד ורחמים
שובבי"ם	חצות
שירה	יציאת מצרים - ראה "גאולת מצרים".
שירת הים (אז ישיר)	יצר הרע
שכינה	יצר הרע - זוהמת הנחש
תורה	יראה
תורה - מתן תורה	ישראל - עם ישראל
תפילה	יתרו
תפילה - נוסחאות בתפילה ועוד	כיבוד הורים

מפתח ערכים

נקראת "ארץ כנען" מלשון הכנעה
(של"ה)..... תמא

בית המקדש

ביהמ"ק השלישי יבנה ע"י הקב"ה בעצמו ולכן
יהיה בנין נצחי..... קסז

ברית בין הבתרים

"כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום" - ג'
ענינים נכללו בזה וכנגדן לשונות הגאולה..... ט
"וגם" לרבות ד' גלויות..... ל
"כי גר כו' ועבדום כו' וענו אותם כו' וגם את
הגוי" - לרבות כל הגלויות..... ל
ביאור הלשון "ידוע תדע"..... לב
ענין "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", והאם קאי על
מ"ת..... מ
"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" האם קאי על ביזת
הים או על מה ששאלו מהם כלי כסף
כו'..... תצא

ענין הנקמה "וגם את הגוי אשר יעבודו דן
אנכי"..... מא
"ראה נתתיך אלהים לפרעה" - בא כנגד
ההבטחה הנ"ל (גרי"ז)..... מא
האם ארבע מאות שנה קאי גם על הגירות וגם
על העבדות והעינוי (רמב"ן והגרי"ז)..... יז
היאך התקיים גלות ארבע מאות שנה..... יד
עיקר ההבטחה עדיין לא נתקיים (בית
הלוי)..... יט
ההבטחה היתה רק על גאולת הגוף ולא על
גאולת הנפש (זוה"ח)..... כב, קלב, שמז
מהו השבח של "ברוך שומר הבטחתו
לישראל"..... קלב-קלד
למה היה נצרך "מאהבת ה' אתכם"..... שמז

אדם

תכלית בריאת האדם שישליט את השכל על
החומר (ע"י תורה ושירה)..... שט-שיא
קטרוג המלאכים על בריאת האדם..... שז-שז

אומות העולם

גדר "בן נח" ו"גר תושב"..... עב-עג
אינם מקבלים שכר כמצוה ועושה -
הטעם..... עג
אין להם שייכות לתורה שבע"פ..... תקמ
ברכה על חכמי אוה"ע "אשר נתן" ולא "אשר
חלק"..... עד
מזימתם בלבבם שמצילנו מהם הקב"ה..... תקיט
"הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי
גבר עלינו חסדו"..... תקיט
הטעם שישמעאל עושים שבת בשישי ואדום
בראשון (רמ"ד ואל"י)..... תקמז
בענין ז' מצות - עי' "מצות".

אמונה

ג' חלקי האמונה..... קטו, שצד, תקסו
ג' פעמים שנאמר שהאמינו..... שצד, תקסו
יסודות האמונה שיונקים מציאת
מצרים..... שצד-שצז
מתפרסם ע"י ישראל לכל האומות
(רמב"ן)..... רנד, שיב, תקלד
מכח האמונה נובעת העבדות..... רצא-רצג, תלב
יסוד האמונה של "המחדש בטובו בכל יום
תמיד"..... תקנ-תקנב
"פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון" (שני
הכוונות בזה ומנהג פתיחת הידים)..... תכג

ארץ ישראל

מדוע היו במדבר לפני שנכנסו לא"י..... קע

אהל מועד • מפתח ערכים

תקעט

"והוצאתי את צבאותי"..... קנז
השכינה תבעה שבשאר גלויות לא תהיה בבחי'
גרובה..... קס
מכח יציא"מ גם בשאר גלויות מתנהג עמנו
בנסים נסתרים (הגריא"ח)..... קעד
מכח יציא"מ יש לנו תורה ורפואה גם בשאר
הגלויות (ע"פ משל נפלא)..... רד
גאולת מצרים היה בחינת לילה או בחינת
יום..... שלד-שלה
בבחינת "דן אנכי" ובבחינת "שמו של
הקב"ה"..... שמט
היתה קשה לקב"ה כשושנה בין החוחים... שמט
לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם..... קנג
ענין מה שאמר פרעה "הרי אתם
ברשותכם"..... יא
ענין מה שפטרם פרעה בלשון "פדות"..... יב
מו"מ של בלק ובלעם אם יצאו מעצמם או
לא..... רמו-רמט
"קומו צאו מתוך עמי"..... קפד
טעם שאלת כלי כסף וכלי זהב..... קפב
הטעם שיצאו ברמיה בבקשה של דרך שלשת
ימים..... קפא-קפג, תצה

גאולת מצרים – בחפזון

היציאה בחפזון היה הכרח שיהיו ראויין
ליגאל..... קלז
היציאה בחפזון כי הופיע עליהם אור שלא לפי
דרגתם..... קלה, קמא
היציאה בחפזון מורה על חשקו לגאול
אותנו..... קלט
היציאה בחפזון לראות שראויים אנו לקבל
התורה מתוך כל מצב..... קמא
יציאה בחפזון בלי שום שהיה (ר' ירוחם).... רפא
יציאה בחפזון לעומת לעת"ל שלא בחפזון
תצאו..... קמו
דמיון לכהן שנכנס להוציא תרומה מבית
הקברות..... קלח

ברכה

לשון ברכה (ר' בחי רשב"א
ונפה"ח)..... תקטו-תקיז
"ברוך הוא ומבורך"..... תקטו
מקור הברכה (רשב"א ע"פ משל)..... תקטז
ענין הברכה כולל גם הכרה שהכל
לטובה..... תקיז
למה בעוה"ז האדם שמאמין לא מברך על הכל
"הטוב והמטיב"..... תקיז

גאולה

ע"י בשר ודם סימן שיחזרו וישתעבדו..... קסז
פדיון וגאולה..... קפג
גאולת לילה וגאולת יום..... שלג

גאולת מצרים

"ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות
עולם"..... קנב
עובר ממעי אמו וזהב מן הכור (מהר"ל) ... קמט
יציא"מ מוגדר עיבור ולא לידה..... קמד, ש
יציא"מ לידת עם ישראל..... רלד, שפט
הופיע ה' אור שלא לפי דרגתם..... קמג
מכח יציא"מ לא יכולים להיות "עבד"..... קנה
גאולת עליונים ותחתונים..... קנז, קסד
כבריא חדשה..... תקסו
מתי ארע גאולת הגוף וגאולת
הנפש..... יב, כח, שלט
מאפילה לאור גדול פתאום..... מו
מדוע נקרא "חירות עולם" אם נגאלו
שוב..... קמז-קנב
נעשו בני חורין שאינם יכולים להיות עבד
בחפצא..... יא
דומה לרועה שפושט ידו למעי בהמה ושומט את
העובר ממעייה..... יט
גאולה ופדיון..... קמח, קנ, קנד
פדות נפשינו..... קנ
הגאולה ע"י הקב"ה מתחת שליטת השר הוא
גאולת עולם..... קע, קפ